

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Role psychotropních látek ve spiritualitě

Status of psychotropic substances in spirituality

Vedoucí práce

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th.D.

Autor práce

Daniel Vondra

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce, Doc. PhDr. Zdeněku Vojtíškoví, Th.D. za odborné vedení a čas který věnoval konzultacím mé práce. Rovněž chci poděkovat všem svým přátelům a rodině ve vytrvalé podpoře a povzbuzování při psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Role psychotropních látek ve spiritualitě vypracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům

Datum:

Podpis autora práce:

Anotace:

Práce vychází z předpokladu existence rozšířeného užívání látek označovaných jako psychotropní ke spirituálním účelům. Zabývá se problematikou spirituality, jejího vývoje a současnosti. Práce definuje spiritualitu s důrazem na osobní prožitek a vztah k transcendentní skutečnosti takovým způsobem, aby obsáhla jak kultury domorodé, tak moderní západní společnost. Záměrem práce je identifikovat přístupy či role, kterých užívání psychotropních látek nabývá a jejich souvislost se spiritualitou. Skrze analýzu historických skutečností se snaží odhalit obecné souvislosti, podobnosti a rozdíly v přístupu různých kultur ke zkušenostem změněného vědomí. Zároveň se práce snažím dokázat, že přes rozdílný společenský a kulturní kontext, mohou mít tyto zkušenosti společné jádro v hluboce spirituálním pohledu na svět.

Annotation:

The thesis assumes the existence of widespread use of substances known as psychotropic for spiritual purposes. It deals with issues of spirituality, its development and present. The thesis defines spirituality with an emphasis on personal experience and relationship towards transcendent reality in such a way as to encompass both cultures indigenous and modern Western society. The aim of this work is to identify the approaches or statuses of the use of psychotropic substances and their relationship with spirituality. Through analysis of historical facts, it tries to reveal the general context, the similarities and differences in approach of different cultures to the experiences of altered consciousness. At the same time, I try to prove that, despite the different social and cultural context, these experiences can have common core in a deeply spiritual worldview.

Klíčová slova: psychotropní, spiritualita, změněné stavy vědomí, LSD, ayahuasca, peyotl, drogy, set, setting

Key words: psychotropic, spirituality, altered states of consciousness, LSD, ayahuasca, peyotl, drugs, set, setting

Obsah:

1. Úvod	9
2. Problematika	11
3. Co jsou to psychotropní látky?	13
4. Chemické, somatické a psychické účinky psychotropních látek	15
5. Etymologie	19
6. Co je to spiritualita?	22
6.1 Psychedelická spiritualita	28
7. Set a setting	31
8. Historie psychotropních látek	34
9. Domorodá spiritualita psychotropních látek	42
9.1 Peyotl	42
9.2 Ayahuasca	44
10. Závěr	46
Bibliografie	47
Summary	48

Seznam zkratek:

atd. - a tak dále

lat. - Latinsky

náb. - náboženství

psych.l. - psychotropní látky

řec. - Řecky

spirit. - spiritualita

str. - strana

1. Úvod

Nejdříve bych chtěl trochu objasnit název této práce. Slovo *role* užívám ve významu odkazujícím na divadelní roli, na masku, persónu. Ptám se: *Jakou roli hrají psychotropní látky ve spiritualitě?* Těch rolí může být samozřejmě více, stačí jednu sundat a nasadit novou, ovšem ke každé roli patří i text a rekvizity, tedy kontext a ten mne zajímá samozřejmě také. Anglické slovo *status*, které jsem zvolil jako překlad slova *role*, znamená rovněž význam a společenské postavení. Ptám se, jaké je postavení psychotropních látek ve společnosti?

Výchozím předpokladem je: 1) Psychotropní látky se ve světě užívají velmi hojně a to již od dávné minulosti a 2) existuje zde spiritualita, jejíž součástí takové užívání je. Na celém světě existují stovky, ne-li tisíce, druhů rostlin, hub i laboratorně připravených látek schopných měnit lidské vědomí. Otázkou je, proč jsou tyto látky užívány a když jsou užívány, tak jaký je jejich vztah ke spiritualitě, k jakému účelu slouží. A dále, jak se liší role, kterou tyto látky hrají v tradiční a moderní spiritualitě? V čem jsou podobné, v čem jsou rozdílné? Právě na tyto otázky se snažím v textu odpovědět a zároveň přijít s otázkami novými, které by mohly formovat další směr výzkumu na tomto tolik opomíjeném poli.

Struktura textu postupuje od nástinu problematiky k definici zásadních pojmů psychotropní a spiritualita. Následuje stručný popis mechanismu účinku psychotropních látek, typické fyzické a psychické příznaky intoxikace. Hlavní část textu se zabývá různými interpretacemi změněných stavů vědomí. U každé látky se snažím stručně vylíčit její historii a naše znalosti o ní. Popisuji různé způsoby užívání u domorodých etnik, která si historicky vypracovala kulturní vztah k psych.l. a srovnávám jejich metody s metodami západního kulturního okruhu, kde byla znalost takovýchto látek dlouho něčím na pokraji čarodějnictví a alchymie. Zvrat přinesla až polovina 20.století, kdy se z látek měnících vědomí stala masová záležitost a od té doby se zájem o tuto oblast nezastavil.

Jelikož není možné v humanitních vědách dosáhnout úplné objektivity výzkumu, stalo se již samozřejmostí, že autor uvádí své vlastní předporozumění tématu. Můj osobní postoj k psychedelikům vychází z několika zkušeností a myslím si, že je možné skrze změněný stav

vědomí dosáhnout poznání, které nám dá zcela nový náhled na každodenní svět. Bez zkušenosti stavu změněného vědomí nelze dostatečně porozumět tomu, co jsou to psychotropní látky. Dokonce i poté, co je zkušenost prožita, je jen těžko vyjádřitelná slovy. Přesto je tento stav natolik neobvyklý, že jen skrze zkušenost můžeme získat dostatečnou empatii a představivost k výzkumu takovýchto prožitků u jiných lidí.

2. Problematika

Co vlastně o psychotropních látkách a jimi vyvolaných zážitcích víme? Jaké jsou naše zdroje informací?

1) Jsou to přímá pozorování externistů, tedy zápisy různých rituálů, seancí, léčení, šamanských obřadů atp. Většinou se v tomto případě jedná o popis prostředí domorodé kultury pořízený západními vědci. Ovšem máme k dispozici i četné zápisy experimentů probíhajících v lékařském prostředí.

2) Pak zde máme pozorování interní, tedy report pořízený přímo intoxikovanou osobou, jedná se o výpověď zpravidla pořízenou až po zkušenosti. Může se jednat o zápis či ústní sdělení. Takové zprávy považuji za nejcennější, bohužel z domorodého prostředí jich máme naprosté minimum.

3) Hypotetickým zdrojem informací mohou být také umělecká díla, sochy, básně, obrazy, stavby, atp. Ovšem sám o sobě je tento zdroj informací nejméně věrohodný, vždy se najde několik různých interpretací a často je náš současný pohled na umění dávných kultur velmi zkreslen. Nejznámější takováto teorie se týká védské sómy, považuje ji za halucinogen, muchomůrku červenou, nebo lysohlávku kopinatou. Tato teorie vycházejí ovšem pouze z básnických pasáží Rgvédu a Avesty, což jsou samy o sobě obtížně interpretovatelné texty. Výsledkem podobných teorií pak bývají například závěry o dávných návštěvách mimozemšťanů na naší planetě.

4) Nakonec jsou zde historické zprávy, dokumenty, artefakty, vykopávky. Tento zdroj informací může být velmi užitečný, ale je třeba brát v úvahu historický kontext v kterém takový doklad vzniknul.

Úhrnem máme k dispozici především textová data, z čehož vyplývá několik problémů. Mimo několika záznamů starověkých spisovatelů a lékařů pochází většina údajů z novověku. Mnoho údajů o vzdálených kulturách vzniklých prací etnologů a antropologů minulých staletí nemáme možnost si ověřit, ať už z důvodů praktických, nemáme možnost cestovat, nebo z důvodu vymizení původní kultury. Vždy zde existuje možnost, že dotyčný badatel něco

přehlédl, zveličil, něčemu špatně porozuměl či si dokonce své údaje vymyslel. Čím starší dokument tím samozřejmě stoupá i riziko náboženské a kulturní předpojatosti. Konečně je třeba přiznat, že máme k dispozici pravděpodobně již několikátý překlad originálních textů, který původní informace zkreslil.

Základní zdrojem informací nám tedy bude přímé pozorování, které se zdá být nejméně zkreslující. Ovšem i zde se setkáváme s problémem, kterým je srozumitelnost zkoumané výpovědi.

a) Samotný zážitek změněného stavu vědomí je obtížné až nemožné verbalizovat. Jsou dva důvody proč tomu tak je. Zaprvé smyslový aspekt zážitku je mimo hranice obvyklé zkušenosti fyzického světa, z které je odvozen a kterou popisuje náš jazyk. Zadruhé, zážitek se odehrává hlavně v oblasti emocí a pocitů, které se obtížně verbalizují i za normálního vědomí.¹

b) Kontext výpovědi je odlišný od našeho – osoba, prostředí, doba, kultura

c) „Záměrné“ ideologické zkreslení

Nakonec považuji za důležité zdůraznit, že se snažím brát veškeré představy o psychotropních látkách vážně, podle pravidla Clifforda Geertze, že pokud chceme porozumět cizí kultuře, musíme nejen vidět věci z pohledu domorodců, ale i používat terminologii, která je v dané kultuře okamžitě srozumitelná a pochopitelná.

¹ Blewett D.B. Chwelos N., *Handbook for the therapeutic use of LSD: individual and group procedures*, 1959, 2.kapitola, není číslováno.

3. Co jsou to psychotropní látky?

Na té nejobecnější rovině jsou psychotropní látky (dále jen psych.l.) drogy (z holandské droog „suchý“, jednalo se o usušené části rostlin), tedy přírodní či chemické látky ovlivňující činnost organismu a sloužící jako léčiva.² Řecký pojem pro drogu je φαρμακον, znamená medicínu, jak léčivý prostředek, tak smrtelný jed. Rozhodující je dávka v které je podávána.³ Existuje mnoho druhů drog, s rozličnými účinky na lidský organismus, psychotropní drogy jsou ovšem svými účinky výjimečné. Z hlediska právního jsou psych.l. považovány za nelegální substance vymezené od roku 1971 Úmluvou OSN o psychotropních látkách (Convention on Psychotropic Substances).⁴ Prostudujeme-li dotyčné úmluvy OSN a z nich vycházející zákonnou úpravu ČR o návykových látkách podle zákona č.167/1998 Sb a pozdějších úprav⁵, nalezneme následující definici omamných a psych.l.: „látky, u kterých vzniká nebezpečí chorobného návyku nebo psychických změn nebezpečných pro společnost nebo pro toho, kdo je opakovaně bez odborného dohledu používá a jsou uvedeny na seznamu těchto látek.“ Tyto seznamy jsou rozděleny do kategorií „omamné“ a „psychotropní“ podle stupně kontroly na I.-IV. a jsou průběžně aktualizovány a doplňovány, ale jejich konkrétní podoba se liší stát od státu. Jedná se o látky syntetické i přírodní s rozmanitými účinky, většina látek pojednávaných v této práci je obecně na seznamy zařazena. Z lékařského hlediska jsou psych.l. specifické vlivem na centrální nervový systém (CNS). Často se dělí na několik podskupin, opiáty, stimulanty, sedativa a halucinogeny. Do takto obecně pojatých

² *Všeobecná encyklopedie Diderot*, 1.vyd., Diderot, Praha, 1999.

³ URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=fa/rmakon>, 10.5. 2012; φαρμακον rovněž označuje magii a kouzla, ať dobrá či zlá. V listu Galatským(5,20) slovo φαρμακεία označuje jeden ze skutků lidské svévole vůči Bohu, čarodějnictví, etymologicky souvisí s pojmem φαρμακος, který označoval v Řecku očistnou oběť, obětího beránka v časech neúrody, moru, invaze; toto vše ukazuje na propojenost náb., magie a lékařství, známé jsou kupříkladu první „nemocnice“ v chrámech boha Asklépia. Escotado, Antonio, *Stručné dějiny drog*, Volvox Globator, Praha, 2003, str.7-8, Naznačuje existenci rituální náboženské oběti v podobě hostiny (a následných orgií, extáze), v které hraje ústřední roli nějaká vzájemně sdílená droga. Jestliže podobné pohanské praxe byly prvními křesťany označeny za čarodějnictví, možná jsme blízko kořenům dnešního odmítavého postoje církve k drogám.

⁴ Kalina K. a kol., *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*, o.s. Filia Nova pro Radu vlády ČR - Mezioborovní protidrogovou komisi, 2001, heslo psychotropní látka.

⁵ URL: http://www.mzcr.cz/dokumenty/zakon-c-sb_1965_1051_3.html, 10.5.2012.

psych.l. se řadí i alkohol, kofein, tabák a látky určené pro léčbu duševních nemocí. V užším smyslu se jedná jen o skupinu halucinogenů a o té budeme dále pojednávat.

Halucinogeny svým vlivem na CNS způsobují rozmanité změny vnímání, myšlení, emocí i chování, souhrnně označované jako „změněné stavy vědomí“⁶ Účinky na konkrétního jedince jsou velmi proměnlivé a lidé, kteří se psych.l. zabývají, se často neshodnou, jak vyvolané psychické změny charakterizovat a interpretovat. Z tohoto důvodu vzniklo pro tuto skupinu látek množství synonymních názvů, mezi nejčastější patří psychedelika, halucinogeny, psychotomimetika, entheogeny.

Tato práce se podrobněji zabývá prožitky vyvolanými LSD (diethylamid kyseliny lysergové, polosyntetická látka extrahovaná původně z námelu), psilocybinem (obsaženým v některých houbách, zvláště rodu *Psilocybe*) a ayahuascou (nápoj pocházející z Amazonie a vzniklý z několika rostlin obsahujících hlavně harmalin a DMT nebo-li dimethyltryptamin). Uvádím i příklady dalších psychotropních rostlin jako je kaktus peyotl a San Pedro (obsahují meskalin). Pro pochopení psych.l. musíme brát v úvahu jejich chemické, somatické a psychické účinky na člověka, od kterých se logicky odvíjí i jejich způsob použití a to, jak jsou kulturně vnímány.

⁶ Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí, „Pojem se stejným obsahem je psychoaktivní látka, tj. látka ovlivňující psychiku a duševní procesy. V širším významu lze pojem použít pro jakoukoliv látku, která primárně nebo druhotně ovlivňuje CNS.“

4. Chemické, somatické a psychické účinky psychotropních látek

Následující pasáž se snaží shrnout výsledky, k niž zatím výzkum psych.l. došel. Moderní vědy měly zájem na objasnění příčinných souvislostí mezi látkou a jejím účinkem, předpokládalo se, že „existuje jednoznačná souvislost mezi jakoukoliv duševní poruchou a objektivním patologickým nálezem v hormonální, chemické nebo anatomické struktuře organismu.“⁷ Materialistické přesvědčení o vysvětlitelnosti psychických jevů skrze porozumění chemii těla se však dnes ukazuje jako naivní. Zdá se, že ani přes technologický pokrok, který došel až na atomární úroveň, nedokážeme u psych.l. na základě mechanismu jejich účinku přímo odvodit změny odehrávající se v lidské psychice. Doktor A. Weil ve své předmluvě k Staffordově encyklopedii uvádí, že podle jeho názoru jsou pravá psychedelika pouze indoly (LSD, psilocybin, harmalin, tryptaminy, atd.) a fenylethylaminy (meskalin, MDMA, DOB, atd.), farmakologie tyto drogy a rostliny z nichž se získávají vyčleňuje jako samostatnou skupinu. Mimo již řečeného se vyznačují vazbami na serotoninové či dopaminové receptory v mozku, nebo oboje.⁸ „Hlavní rostlinné halucinogeny jsou svou chemickou strukturou blízce příbuzné neuromediátorům⁹ CNS, tedy fyziologickým látkám hrajícím důležitou roli v biochemii mentálních procesů. Tato podobnost jistě není náhodná a je možnou příčinou psychotropních vlastností.“¹⁰ Molekuly psych.l. jako klíč zapadají do receptorů přirozených látek obsažených v CNS. Obecně jsou pravá psychedelika nenávyková (nevyskytuje se craving, syndrom odnětí drogy), s minimální toxicitou pro tělo i v případě silných dávek nebo při opakovaném třeba celoživotním užívání. Z medicínského hlediska se zdají být nejbezpečnějšími drogami. Nebezpečí souvisí s „psychologickou toxicitou“,

⁷ Miovský, Michal, *LSD a jiné halucinogeny*, ALBERT, Boskovice, 1996, str.42.

⁸ Stafford, Peter, *Encyklopedie psychedelických látek*, Volvox Globator, Praha, 1997, str.6.

⁹ URL: <http://psych.lf1.cuni.cz/bp/3.1.htm>, 20.6..2012, Neurotransmitery či neuromediátory jsou látky uvolňované z neuronu do synaptické štěrbině a ovlivňující aktivitu (excitovatelnost) pouze jedné nebo několika prostorově blízkých buněk (jiného neuronu nebo svalové buňky). Zajišťují tak mezibuněčný přenos nervového signálu.

¹⁰ Schultes, Hofmann, *Rostliny bohů: Jejich posvátná, léčebná a halucinogení moc*, Volvox Globator, Mařa, Praha, 1996, str.72-3, Zde se jedná především o serotonin, dopamin a noradrenalin. Kupříkladu meskalin je podobný noradrenalinu, psilocybin a psylocin, psychotropní složky mexických hub mají stejný základ jako neurotransmiter serotonin, kterému je rovněž podobna molekula LSD.

možností negativní (psychotické) reakce. Ale „takové negativní reakce mají většinou na svědomí vnitřní a vnější podmínky, než farmakologie.“¹¹

Moderní lékařské metody snímání mozku odhalily, že po užití psilocybinu se snižuje proudění krve mozkiem a zvyšuje aktivita konkrétních center zodpovědných za zpracování sensorických informací. Aktivita některých oblastí kortexu u kterých se zvažuje role ve vytváření vědomí a sebe-identity byla snížena, rovněž se snížila aktivita oblastí mozku souvisejících s dlouhodobými depresemi. Další výzkum slibuje objevení léku na deprese či prudké bolesti hlavy (cluster headache).¹² Neurobiolog Franz Vollenweider z Curychu rovněž prováděl výzkumy s psilocybinem a usuzuje, že reakce drogy se serotoninovými receptory v hlubších mozkových centrech vyvolává stavy, které smazávají hranici mezi vnímáním a představivostí a naše vnitřní obrazy tak získávají na plastičnosti a realitě. Jeho výzkum rovněž ukázal, že při intoxikaci se aktivita mozkových center nemění ať už prožíváme subjektivně pozitivní či negativní stavy.¹³ Somatická reakce na psych.l. jsou zpravidla minimální, hlavní je účinek na psychiku, to je ostatně důvod, proč se psych.l. užívají. Látky mívají určitou dobu latence než se vstřebají organismem a začnou se projevovat, zvláště při orálním užití jde řádově o několik minut až hodinu, při kouření či injekční aplikaci jsou účinky výrazně rychlejší, někdy skoro okamžité. Reakce na LSD a psylocibin se zdají velmi podobné.¹⁴

Nástup účinků velmi závisí na dávce látky a individuální citlivosti na její účinek, zpravidla je doprovázen pocitem mírného chvění, neklid, pocit že se „něco děje“, neschopnosti ovládat přesně své pohyby, někdy pocitem závratě či nevolnosti, jen výjimečně až k pocitům na zvracení (jiný případ je ayahuasca a peyotl, kde naopak zvracení bývá pravidlem). Poté dochází k stupňování prožitku až k jeho nejvyšší intenzitě asi po 2-4h. Celková doba intoxikace je 4-8h. u psylocibinu a poněkud více u LSD (ovšem vždy záleží na dávce, u LSD je možné aby zážitek trval i 20h, platí, že pocíťované účinky mizí až spánkem). Účinná dávka

¹¹ Stafford, 6-7, Miovský, str.71.

¹² URL: http://www3.imperial.ac.uk/newsandeventspggrp/imperialcollege/newssummary/news_24-1-2012-10-39-58, 4.5.2012.

¹³ Wells, Pamela C., National Geographic Explorer: Season 24, Episode 5, *Inside LSD* (3 Nov. 2009), 28-30min; rovněž URL: <http://www.heffter.org/board-vollenweider.htm>, 4.5.2012, profil a práce dr. Vollenweidera

¹⁴ Následující informace čerpám z několika zdrojů 1) Kalina, Kamil a kol., *Drogy a drogové závislosti: Mezioborový přístup*, Úřad vlády České republiky, 2003, str.170-171), 2) Miovský, str. 23-26,45-56 3) URL: http://www.erowid.org/plants/mushrooms/mushrooms_effects.shtml#description, 15.6.2012, 4) Letcher, Andy, *Magické houbičky*, Volvox Globator, Praha 2008, str.27-33.

LSD je asi 20mikrogramů (je tak nejsilnějším známým psychedelikem), potřebná dávka u psilocybinu je asi 100krát větší než u LSD a u meskalinu dokonce 1000krát. Hovoříme ovšem o čistých chemických substancích. V rostlinách a houbách je koncentrace látky obvykle v řádu jednotek procent a je jich tak zapotřebí sníst až několik gramů. „U LSD bylo zjištěno, že průměrný obsah látky v jednom tripu (papírku napuštěném látkou) se pohyboval v 60. a 70.letech v řádech stovek mikrogramů (150-300), dnes se obvykle jedná o desítky mikrogramů (průměrně 50-80) účinné látky.“¹⁵ Za vysokou tzv. „psychedelickou“ dávku LSD je považováno podání více jak 200mikrogramů, takový zážitek lze jen s obtížemi kontrolovat vůlí. Jedním z nebezpečí souvisejících s užíváním nelegálních psych.l. je neznalost množství aktivní látky v zakoupené droze a s tím související možnost propadnutí do původně nezamýšlených stavů silné intoxikace.

Typickými příznaky intoxikace jsou rozšířené zornice, zvýšené pocení, při vyšších dávkách zrychlený tep a snížený tlak, snížená termoregulace jež může vést ke střídání pocitů tepla i chladu. Rovněž bývá snížená pohybová koordinace, plynatost a obecně zažívací potíže, zvláště u látek hůře stravitelných jako jsou houby. Může se objevit též ospalost, únava a zvýšená citlivost na světlo a zvuk. Mezi obvyklé psychické účinky patří výskyt iluzí a pseudohalucinací, předměty se zdají být v neustálém pohybu a na jejich povrchu se objevují geometrické obrazce a ornamenty, barvy jsou sytější a jasnější. Nejdramatičtější změny vědomí probíhají za zavřenýma očima, spontánně se vynořují různé neustále se měnící fantasmagorické vize, dokonce celé příběhy, vize starých civilizací, vesmírných kolonií či různých bytostí. Někteří lidé říkají, že slyší zvukový doprovod. Rovněž se spontánně vybavují vzpomínky na dřívější období života. Určitá část lidí popisuje zážitky jako transcendentní a mystické. Vyšší dávky („psychedelické“) mohou navodit intenzivní halucinatorní stav bez možnosti ovlivnit vůlí, způsobit výraznější poruchy myšlení, zvýšenou vztahovačnost až paranoiu doprovázenou poruchou paměti, úsudku, pozornosti. Vnímání reality a vlastního já se mísí, vyskytují se jevy depersonalizace a derealizace, pocity ztráty citlivosti v části či v celém těle, ztráta pocitů (lásky, empatie), odcizení vlastního těla, intoxikovaný prožívá sám sebe

¹⁵ Kalina, str.170, URL: http://www.erowid.org/chemicals/lsd/lsd_article3.shtml, Hidalgo, Eduardo, *LSD Samples Analysis*, Amargord, Madrid, 2007.

jako „divák“, který nezúčastněně pozoruje co se kolem děje, jsou popisovány zážitky bytí mimo tělo, vlastní „Já“ se stává nedůležité, osoby se silnou potřebou kontroly a sebekontroly mohou tyto jevy vnímat velmi negativně. Velmi vysoké dávky vyvolávají stavy regrese do nižších vývojových stádií osobnosti.¹⁶ Při nižších a středních dávkách jsou pravidlem pocity euforie, intenzivního stavu mimořádného štěstí kombinovaného s ohromným pocitem psychické pohody mohou přetrvávat i více než den po skončení zkušenosti. Častý smích, běžné věci se jeví v novém jakoby dětském světle, intenzivní pocity údivu, zvýšená emocionální senzitivita, rychlé a náhlé změny emocí, manifestace různých osobnostních rysů obvykle skrytých. Objevují se změny ve vnímání času a prostoru, rovněž spojování smyslů (synesthesie, nejčastěji je popisováno vizuální vnímání zvuků), které jsou intenzivnější při vyšších dávkách. Myšlenky jsou nesouvislé, uplatňují se volné asociace. Mezi pozitivně hodnocené reakce patří prožitky jednoty s vesmírem, přírodou, pocity vhledu do podstaty jevů či filosofických a náboženských myšlenek, paradoxní pocit známosti a normality změněných stavů vědomí, střízlivý stav se naopak jeví zamlžený, podobný spánku. Obvyklá je tendence dávat věcem a myšlenkám nový, konečně správný význam. „Častá je mimořádná sdílnost, subjektivně prožívané stavy jsou popisovány jako jiné, nesrovnatelné, zajímavější a bohatší, tyto výpovědi jsou obvykle doplňovány sdělením, že se pro popis velmi nesnadně hledají a volí slova a že tyto prožitky je nemožné verbalizovat.“¹⁷ Objevují se ovšem i negativní (psychotické) reakce. Člověk může propadnout depresím, paranoie, stavu zmatenosti a dezorientace. Velmi nepříjemné bývají stavy nespecifikovatelné úzkosti a strachu, jimž se intoxikovaný snaží za každou cenu zbavit, což může v nejhorším případě vést až sebepoškození či naopak k agresi vůči okolí. Celkový ráz a průběh intoxikace je velmi nepředvídatelný, určuje ho vliv látky, její množství, psychické nastavení jedince (struktura osobnosti, očekávání, nálada, únava, citlivost atp.), prostředí v kterém se intoxikovaný nachází a lidé s kterými je ve styku. Velmi nebezpečné mohou být následky neúmyslné intoxikace.

¹⁶ Miovský, str.45, O těchto experimentech je možné se dočíst u Stanislava Grofa (1992, 1993).

¹⁷ Miovský, str.48.

5. Etymologie

Původ slova psychotropní musíme hledat v řečtině. Τροπή znamená obrat či změna, τροπος je obrat, povaha, charakter či způsob chování, přeneseně také cesta, ψυχη je duše či dech, to co odlišuje živé od mrtvého, dnes se často překládá jako mysl, pravděpodobně proto, že již od starověku bylo myšlení chápáno jako jeden z projevů duše. Dohromady tedy dostáváme význam „duši či mysl měnící“ nebo také „charakterizující duši“. Jiný pojem často používaný v drogové subkultuře je psychedelikum. Opět zde slyšíme slovo ψυχη a k němu se druží část odvozená od slovesa δηλων – zjevit, ukázat, odhalit či od adjektiva δηλος – zřetelný, jasný, tedy „duši odhalující, zjasňující“. První kdo použil slovo psychedelický byl britský psychiatr Humphrey Osmond, aby tak naznačil mystický a vizionářský potenciál LSD a meskalinu. Slovo ho napadlo, když rozmlouval se spisovatelem Aldousem Huxleym o zkušenosti s meskalinem. „Huxley nabyl přesvědčení, že navozené stavy změněného vědomí jsou vlastně mystické stavy a že drogy vytvářejí bránu k širšímu a pravdivějšímu uchopení reality“¹⁸ Toto tvrzení rozvedl v roce 1954 ve slavné knize *Brány vnímání*, jež se brzy stala bestsellerem a mezi mladou generací hippies vyvolala nebývalý zájem o psych.l. Název knihy přejal Huxley z pera mystika W.Blakea. Blake v *Snoubení nebe a pekla* píše: „Kdyby byly brány vnímání očištěny, všechno by se člověku jevilo, jaké to skutečně je, nekonečné. Protože člověk uzavřel sám sebe a teď vidí všechny věci skrze omezené škvíry své jeskyně“¹⁹

Jako psychedelické stavy se dnes nejčastěji označují ty vyvolané velmi vysokou dávkou účinné látky. Zajímavé rozlišení názvů psychedelikum, entheogen a halucinogen nalezneme u M.W.Balla. Ten říká, že ač se jedná o alternativní názvy pro stejné látky, velmi podstatně se liší filosofie, která je za nimi. Pojem halucinogen označuje to, co vyvolává halucinace, které jsou definovány jako klamné nebo chybné smyslové vjemy, člověk je vnímá jako skutečné i když skutečné nejsou, mezi vnímáním a skutečností existuje zásadní rozpor.

¹⁸ Partridge, Christopher, *Encyklopedie nových náboženství*, Knižní klub, Praha, 2006, str.370.

¹⁹ „If the doors of perception were cleansed every thing would appear to man as it is, infinite. For man has closed himself up, till he sees all things through narrow chinks of his cavern.“ A opravdu jedním z pocitů popisovaných po požití psych.l. je stav, kdy se vše jeví jakoby nekonečné či pokryté fraktály a jinými složitými geometrickými strukturami, které sahají od nejmenších rozměrů až po ty největší, vše je jimi zaplněno ať se podíváme na jakoukoliv část zorného pole.

Tímto se liší od pseudohalucinace, při níž si je člověk vědom, že je klamán. To je i případ psychotropních látek, experimentátor si většinou uvědomuje, že stav byl vyvolán drogou a dokáže ho bez problémů rozlišit od skutečnosti. Pokud člověka nelze ani po odeznění halucinace přesvědčit, že šlo o klam, může z halucinace vzniknout blud.²⁰ Ovšem Ball termín považuje za zavádějící, jelikož jsou nám prý v navozených stavech „často odhalovány věci, které se dají považovat za ‚skutečnější a pravdivější‘ než naše normální vjemy skutečnosti.“²¹ Psychedelika, podle jeho názoru, odhalují hlubší a podstatnější úrovně vnímání, které byly dosud skryté, jako kupříkladu obsahy nevědomí, či prostě jen vjemy, které byli do té doby natolik slabé, že jsme jim nevěnovali pozornost. Pojem entheogen znamená vytvářející, zrozující vnitřního boha. Tento neologismus byl vytvořen skupinou etnobotaniků v 70. letech 20. století, mezi nimiž byli lidé jako Gordon Wason, Jonathan Ott, Richard Evans Schultes a další²², s cílem mít přesnější termín vystihující jedinečné postavení těchto látek v řadě kultur a etnik na světě. Vyjadřuje především hlubokou až posvátnou úctu chovanou k těmto látkám, z nichž mnohé hrály důležitou roli v náboženském rituálu. Ball píše, že „entheogen se stal alternativním pojmem pro ty, kdo s rostlinami a látkami ovlivňujícími mysl pracují za účelem duchovního růstu a rozvoje“, to se týká i fyzické stránky zkušenosti, toho jak se na ní připravujeme, jak k ní přistupujeme, jak ji hodnotíme. Nakonec definuje entheogen jako „látku, která je užívána primárně pro duchovní, rituální, náboženské nebo šamanské účely s cílem rozšířit vědomí a navázat kontakt s širší duchovní realitou.“²³ Slovo θεος většinou není chápáno jako Bůh v křesťanském smyslu, může označovat kterékoliv domorodé božstvo či ducha, které si s látkou daná kultura spojuje. Často jsou samotné psychotropní rostliny chápány jako sídla božské bytosti a jejich pozřením se dostáváme do kontaktu s tímto božstvem.

Dalšími z užívaných názvů jsou psychogeny či psychotomimetika, tedy látky vytvářející či napodobující psychózu. Už francouzský psychiatr Moreau de Tours v r. 1845 ve svém pojednání o konopí a hašiši dochází k závěru, že účinky intoxikace jsou podobné

²⁰ Hartl, Pavel; Hartlová, Helena, *Psychologický slovník*, Portál, Praha, 2000.

²¹ Ball, Martin, W., *Duše šalvěje*, dybbuk, Praha, 2009, str. 11-19.

²² URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Entheogen>, 10.6.2012

²³ Ball, str. 14.

příznakům některých duševních poruch a navrhuje používání látek k navození „modelových psychóz“²⁴, podobné názory bylo možno slyšet o mnoho let později při výzkumu LSD. Jak se ale ukázalo, LSD způsobuje mnohé jiné stavy vědomí než psychotické. Chwelos a Blewett ve své studii o terapeutickém využití LSD píše, že pouze jeden z typů zážitku na LSD se velmi podobá schizofrenním a paranoidním psychózám. Charakteristické je prožívání zmatenosti, osoba neví co se s ní děje, je zaplavována proudem obrazů a myšlenek do vědomí a ztrácí nad nimi kontrolu. Změny ve vnímání jsou naprosto přemáhající a většinou děsivé a nepříjemné. Zároveň ale autoři podotýkají, že zkušenost s LSD zdaleka není omezena jen na tyto psychotické projevy. Naopak toto jsou spíše nežádoucí stavy, jimž by se měl zkušený terapeut umět vyhnout. A to přizpůsobením dávky, prostředí či době v které se pacient cítí dobře. Ovšem nakonec vždy nejvíce záleží na osobnosti intoxikovaného a na tom, jak bude zakoušené stavy interpretovat, zda propadne strachu nebo se dokáže se všemi změnami vyrovnat a dojít lepšího porozumění sebe sama, v tom mu může být terapeut pouze nápomocen.²⁵

Důvodem takového množství různých názvů pro psych.l. je především široká škála jejich účinků, které je velmi nesnadné charakterizovat jedním slovem. Žádný z předložených termínů není dostatečně výstižný, přesto je lze rozdělit na dvě skupiny podle rozdílného přístupu. Jeden přístup hodnotí stavy změněného vědomí negativně, považuje je za halucinace a psychózy, falešné prožitky, fantaskní, většinou děsivé, depresivní, člověk se musí bát, aby se nezbláznil. Druhý, pozitivní přístup, používá často pojmy entheogen a psychedelikum, chová k zážitkům i látkám co je vyvolávají respekt, úctu, často až nekritický obdiv, interpretuje zážitky jako setkání s bohem, s naprostou pravdou, nikoliv lží.

V této práci jsou jednotlivé názvy použity podle kontextu, ale pro celý text jsem zvolil hodnotově neutrální pojem psychotropní, jelikož postihuje hlavní účinek látek, tedy jejich schopnost změnit normální bdělý stav vědomí.

²⁴ Schultes, str.101.

²⁵ Blewett D.B. Chwelos N., kapitola Psychotomimetic reactions.

6. Co je to spiritualita?

Spiritualita je často zmiňovaný pojem, ovšem jeho význam je značně neurčitý a může označovat široké spektrum fenoménů. Pro účely tohoto textu používám vlastní definici spirituality, která vychází z množství dřívějších výkladů tohoto slova, s cílem co nejpřesněji teoreticky vystihnout zkoumaný fenomén užívání psychotropních látek.

Původ slova spiritualita musíme hledat v křesťanských textech, v lat. *spiritualitas*, které je odvozené od *spiritus* a má původ v řec. πνευμα (duch, dech, vítr) a πνευματικός (duchovnost, duchovní, duchem vedený člověk). Tato slova se objevují v Pavlových listech. Duch a duchovnost zde ovšem není protikladem fyzického a materiálního (řec. σωμα, lat. *corpus*), ale těla a tělesnosti (řec. σαρξ, lat. *caro*) ve smyslu všeho protikladného Duchu Božímu. Toto rozdělení najdeme kupříkladu v listu Římanům ve smyslu duchovní život proti životu hříšnému, tedy tělesnému. Záměrem není vystupňovat protiklad ducha či duše a těla, ale ukázat rozdíl mezi dvěma přístupy k životu. Spirituální osobou je tedy ten, v kterém přebývá Boží Duch nebo kdo žije pod jeho vlivem. Ve středověku termín spiritualita nejčastěji odkazoval ke kněžskému stavu, duchovenstvu. V teologii pak pojem nadlouho zapadl a objevil se až ve Francii na přelomu 19. a 20.st. s odkazem na „spirituální život“, odtud se s překlady dostal do angličtiny. Teprve po 2.vatikánském koncilu byl pojem postupně znovu zaveden do křesťanské terminologie jako náhrada starších pojmů mystické a asketické teologie.²⁶

Ač se jedná původně o pojem křesťanský, Philip Sheldrake, teolog zabývající se především křesťanskou spiritualitou, o ní píše toto: „nemá výlučný charakter, není spojena výlučně s určitou křesťanskou tradicí, a dokonce ani nutně nesouvisí s křesťanstvím jako takovým, i když je ve své minulosti spojena s teologií, není jen aplikací normativních dogmatických zásad na reálný život, zabývá se vývojem člověka v kontextu živého vztahu s absolutnem, snaží se o integraci všech stránek lidského života a zkušenosti.“²⁷ A jinde pak říká, že spiritualita je „vědomá odpověď člověka Bohu, jejíž podoba je jak osobní, tak

²⁶ Sheldrake, Philip, *A brief history of spirituality*, Blackwell Publishing, 2007, str.3.

²⁷ Sheldrake, Philip, *Spiritualita a historie*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2003, str. 60.

církevní.²⁸ V římskokatolickém prostředí se spiritualitou míní „bezprostřední osobní prožívání vztahu k transcendentní skutečnosti, v tomto případě k Otci skrze Syna v Duchu svatém, jakož i konkrétní podmínky, okolnosti, metody a etapy rozvoje tohoto vztahu.“²⁹ Povšimněme si, že spiritualita je chápána velmi prakticky, jako určitý způsob života ve světě, jehož výchozím podnětem je vnitřní zážitek interpretovaný jako setkání s „božskou bytostí“. Dnes je již obvyklé i v křesťanském prostředí mluvit také o spiritualitách v plurálu. Pak se míní různé typy duchovního života charakteristické pro „stavy“ v církvi (mnišská, laická), duchovní školy (františkánská) a dnes i nové proudy duchovního života vůbec (charismatická).³⁰ Postupný vývoj používání slova spiritualita v plurálu nejdříve pro různé směry zbožnosti uvnitř církve, později i pro jiná náboženství vedl nakonec až k úvaze o nenáboženské spiritualitě.

Štampach uvažuje takto: spirit je duch nebo dech, ten je pokládán za projev života. Co dýchá je živé, tedy v tomto smyslu je spirituální veškerý život. Ale my se zde bavíme především o člověku. Říká, že lidský duch se vyznačuje intelektem, svobodou a tvorbou, aby nakonec interpretoval nenáboženskou spiritualitu jako „péči o ducha“. „Je to péče člověka o sebe a jiné lidi mající za cíl, aby se člověk vracel z odcizení k sobě a v této autenticitě ze sebe vystupoval. Je to péče o to, abychom byli více sebou a více lidmi. Spiritualita jako (sebe)transcendence člověka není jen ryze osobním, v nitru probíhajícím děním. Není vytržena ze života, znamená cestu od člověka“, který se chová sobecky, s cílem přežít bez ohledu na následky, „k bytosti vyčnívající nad přírodu a pečující o ni. Spiritualita jako rozvoj lidského potenciálu, jako paradoxní sebenalezení prostřednictvím sebezpřekročení.“³¹ Pozoruhodnou podobnost můžeme nalézt mezi nenáboženskou spiritualitou a psychoterapií. Kupříkladu psychoterapie pomocí LSD měly za cíl dosáhnout u pacientů vyššího stupně sebeuvědomění, sebe-akceptace a získání nového náhledu na svět.³² Podstatné je, že této změny je dosahováno prostřednictvím zážitku prožívaném jako transcendence sebe sama, tedy

²⁸ Sheldrake, *Spiritualita a historie*, str.46.

²⁹ Štampach, Ivan O., *Nahradila spiritualita náboženství?* (určeno pro sborník o spiritualitě připravovaný k vydání Masarykovou univerzitou v Brně)-dostupný na www.sekty.cz, záložka studie, 5.5.2012.

³⁰ *ibid.*

³¹ *ibid.*

³² Blewett D.B. Chwelos N., kap.1.

přesažením obvyklé smyslové zkušenosti i rozumového myšlení, vystoupení mimo obvyklé hranice našeho vědomí a setkání s „něčím naprosto jiným“, co transformuje osobnost a ovlivní tak naše další jednání i prožívání.

Nyní uvádím charakteristiky spirit. jak je najdeme u Říčana³³: Emmons(1999) udává jako znak spirituality „hledání smyslu, jednoty, propojenosti, transcendence a nejvyššího lidského potenciálu“, Stoffos-Hanssen(1999) vidí jako hlavní charakteristiku spirit. „prožitek nejvyššího významu“, Corveleyn a Luyten(2005) považují za spirit. „přesvědčení o vyšší síle přesahující člověka“, Pargament(1999,2005) definuje spiritualitu jako hledání posvátna (pojem najdeme u Otty i Eliadeho, považují ho za nevhodný, jelikož samotné posvátno se velmi těžce vymezuje). Říčan říká, že mystici i obyčejní věřící popisují často, vrcholné spirituální prožitky jako „setkání s něčím, co se jich zmocňuje, co je oslovuje a proměňuje, čemu se člověk může otevřít, ale co nemůže uchopit, naopak musí být sám uchopen.“ Spirituální prožitek je také často velmi intenzivní, ať už oblažující nebo děsivý, předpokládá se, že by měl člověka existencionálně proměňovat, duchovně i psychicky posilovat, osvětit novým poznáním.³⁴ Z podobnosti mystických a jiných mimořádných zážitků různých kultur můžeme soudit na universalitu spirituality. Tak je také chápána v psychologii jako obecná lidská schopnost, vlastnost, společná všem lidem ať už jakéhokoliv náb. či přesvědčení, jen v různé míře rozvinutá.³⁵ Hoodův dotazník spirituality(1975,2001,2003) používá jako položky prožitky popisované mystiky celého světa: ztráta pocitu prostoru a času, kontakt s poslední realitou, vědomí jednoty všech věcí, cit úcty či údivu, hluboká radost atp., ojedinele užívá náb.výrazy jako božské, posvátné. Jiní autoři považují za spirituální i paranormální přesvědčení (komunikace s mrtvými, možnost telepatie, věštby atd.)³⁶

Spiritualita je jádrem náboženství, ale zároveň může zahrnovat i jevy mimo náboženství. Náboženství chápou jako pojem spojený s organizovanou vírou, s institucemi, dogmaty, hierarchií a svatými texty, tedy spíše s vnější podobou víry. Naproti tomu spiritualita je pojmem spojeným s vnitřní zkušeností, s individuálním prožitkem světa, který

³³ Říčan, Pavel, *Psychologie náboženství a spirituality*, Portál, Praha, 2007, str.44.

³⁴ Říčan, str.44.

³⁵ Říčan, str.54.

³⁶ Říčan, str.57-58.

může náboženství přesahovat a pro který náboženství nemusí mít dostatečné pochopení. Vnitřní život nemůže nikdy existovat bez vnějšího, a tak má každá spiritualita i svůj kontext. Po většinu lidských dějin existovala pouze náboženská spiritualita a vnitřní prožitek byl vysvětlován právě v náboženském kontextu a zároveň sloužil k jeho upevnění. Naopak formy spirituality, které nedokázalo náboženství začlenit byly pronásledovány. Ovšem v dnešní době ztratilo náboženství své výsadní postavení a pro mnohé lidi již nepředstavuje dostatečně dobré vysvětlení jejich prožitků světa. Spiritualita se osvobodila a najdeme ji v mnoha nových kontextech i mimo náboženství.

Západní společnost prošla ve 20.století ohromnými změnami. 1. a 2. světová válka, urbanizace, dekolonizace, moderní technologie, komunikace a další jevy vyvolaly velké přesuny obyvatelstva, vznikla nová nábožensky a kulturně pluralitní společnost. Dnes již prakticky není možné vyhnout se kontaktu s jinou kulturou než je ta naše vlastní, „provinční“. Lidé se učí „nejen větší toleranci a zájmu o ostatní náb., ale v řadě případů jsou jimi nová přesvědčení přijímána spíše, než ta dominantní ve vlastní kultuře.“³⁷ Vznikají nové náboženské směry a hnutí a vzniká také nenáboženská spiritualita, často individualizovaná. Cit pro „posvátno“ přetrvává, ale stále častěji se nachází v netradičních formách, G.Davieová fenomén popsala jako „věřit a nikam nepatřit“, argumentuje, že tato víra by měla být označena raději jako spiritualita než náboženství. Vidíme posun od tradiční institucionalizované víry k formám, které se soustředí na vlastní Já, přírodu nebo jednoduše život.³⁸ Staré náboženství již mladým lidem neposkytuje dostatek volnosti, jedinec spotřební společnosti si chce svobodně volit svoji víru a chce svou víru autenticky prožívat. Podle Partridge si takový člověk může cenit některých tradičních učení a praxí nebo dokonce patřit do některé skupiny, přesto nedůvěřuje tradičním autoritám, svatým textům, církvím a mocenským hierarchiím. Posun od náboženství zaměřeného k vnějšímu (Bůh,Bible,církev) ke spiritualitě zaměřené na Já, vnitřní, osobní prožívání, není svázána s žádnou náb. tradicí i když z ní jednotlivci často čerpají inspiraci.³⁹ Časté je přejímání prvků buddhismu, hinduismu okultismu nebo „šamanismu“, nejčastěji se jedná o individuálně vybranou směsici. Asi

³⁷ Partridge, str. 358.

³⁸ Partridge, str.17.

³⁹ ibid.

nejvýrazněji se tento postoj projevil v USA. Jedním z důvodů, proč užívám slovo spiritualita a nikoliv náboženství, je respekt ke kontrakultuře 60.let, která přišla s rčením „I am not religious am spiritual“ a naznačovala tak radikální rozchod se starou zbožností. Kontrakultura nebyla kritická jen k nábož. autoritám, ale také k autoritám společenským, hnutí hippies protestovalo proti morálce starší generace, válce ve Vietnamu i proti drogovým zákonům a zrodilo také masové užívání psychotropních drog.

Ovšem také mnohá domorodá společenství a nové synkretické církve užívají psych.l. Na jedné straně průmyslová, urbanizovaná západní kultura kde lidé trpí odcizením jeden druhému i přírodě a zoufale potřebují kultivovat prožitkový aspekt svého duchovního života se silně vzrůstajícím fenoménem nenáboženské spirituality. Na druhé straně tu máme domorodá společenství, žijící podle tradic svých předků (i když samozřejmě i oni se musejí vyrovnávat se stále se měnícím světem a jejich kultura není žádným zakonzervovaným artefaktem minulosti) takřkajíc v přímém kontaktu s přírodou, odlehlé oblasti amazonského pralesa, kde dosud trvají kmenová náboženství. Koncept spirituality by měl být schopen zahrnout oba póly. Řešením je definovat spiritualitu jako „prožitkové jádro náboženství“⁴⁰ „Spiritualita je živá vnitřní zkušenost, jež se odehrává mimo hranice dogmat a metafor.“⁴¹ Když M.W.Ball píše o užívání šalvěže divotvorně ztotožňuje spiritualitu v podstatě se spirituálním prožitkem. Takovéto spirituální prožitky se mohou objevit spontánně nebo být vyvolány určitými podněty ať už tancem, meditací, modlitbou, půstem či chemickými látkami. Prožitek jako centrální prvek spirituality je vždy individuální, ovšem také probíhá v nějakém vnějším kontextu, který je od něj neoddělitelný. Proto si myslím, že prožitek může a nemusí být interpretován nábožensky, stejně tak se na něj může aplikovat filosofie, psychologie atp.

Považuji spiritualitu za jakousi individuální vnitřní mapu či popis, díky kterému jsme schopni se orientovat ve světě a používáme ho pro porozumění fyzikálním i společenským jevům. Tento popis je založený převážně na vnitřní zkušenosti a na emocích, proto postrádá racionální pojmy, a tak abychom ho mohli vyjádřit, musíme je přijmout z vnějšího prostředí.

⁴⁰ URL: http://www.dingir.cz/spiritualita_jako_touha_po_prozitzku.shtml, Dingir 3/2010.

⁴¹ Raban, M., *Duchovní smysl člověka dnes*, Vyšehrad, Praha, 2008, str.269.

Takové pojmy většinou přebíráme z již existující tradice, která nás obklopuje a kterou vytvořili lidé před námi a již jsme od dětství vyučováni. Tradice představuje vnější kontext našemu prožívání. Ovšem stejně jako se neustále mění vnější skutečnost, mění se i vnitřní zkušenost a pojmy, které používáme, abychom tyto dva světy sladili dohromady, již nemusí odpovídat, tehdy se dostáváme do zmatku. Proto je třeba svůj popis skutečnosti neustále aktualizovat, tak jako se mění svět, musíme se měnit i my a naše názory na něj!, musí tu existovat jistá dynamika, jinak začne docházet k rozpadu společnosti. Zároveň je pro spiritualitu podstatná víra, důvěra, že náš popis světa je pravdivý. Když měla malá Bernadette vidění v Lurdech, byl to bezpochyby velmi zvláštní zážitek, který interpretovala jako zjevení pany Marie a jelikož zároveň věřila, že její popis je pravdivý, vyprávěla ho ostatním, kdyby ho bývala považovala z šálení smyslů, nikomu by se nesvěřila (pokud by se však svěřila, ale nikdo by jí nevěřil, že viděla panu Marii, pak by byl její popis světa zastaralý).⁴² Spiritualita je víra v nějakou „skutečnost“ existující za světem vnějších jevů, transcendentní vůči každodenní realitě, jaksi „meta-fyzická“, zjevující se nám skrze vnitřní prožitek (nikoliv často, je to spíše nevšední událost). Skrze takové nahlédnutí poznáváme normálně nepoznatelné a záleží na nás, jak s tím naložíme, jak to interpretujeme. Ekologická spiritualita kupříkladu chápe Zemi jako živou bytost, Gaiu, protože ji tak cítí a prožívá. Pro materialistický, vnější pohled je to velmi emotivní víra, pro kterou nemáme žádné „hmotné“ důkazy a proto je falešná.

Materialismus je největším nepřítelem spirituality, vnitřní zkušenost považuje za pouze subjektivní a jako jediný způsob poznání světa vidí zkoumání hmoty. Materialismus zcela pomíjí, že objektivní skutečnost je pouze konstruktem naší mysli a to co se může jevit jako samozřejmé je výslednicí vnějších a vnitřních vlivů. Materialistické předporozumění světu pokládá kategorie času a prostoru za neměnné a odmítá existenci nějaké „jiné skutečnosti“. Spiritualita vychází z předpokladu, že poznání je možné i na základě vnitřní zkušenosti. Dokud je spiritualita naplňující, dává našemu životu smysl a řád. Avšak ve chvíli,

⁴² Dalším příkladem může být přesvědčení, že se nehodí, aby muž ve společnosti projevoval své city pláčem, ten je interpretován jako slabost. Když ale muž takové city chová, je nucen je potlačit, jelikož věří, že jsou sami o sobě projevem slabosti, ve skutečnosti je to pouze interpretace. Může samozřejmě existovat společnost, která pláč vykládá zcela jinak.

kdy začneme považovat náš popis světa za jedinou a neměnnou skutečnost, ve chvíli kdy řád začne omezovat naše prožívání, tehdy se ze spirituality stává rigidní dogma, které může být časem pouhou skořápkou bez obsahu, slovy bez prožitku.

6.1 Psychedelická spiritualita

Jako psychedelická spiritualita bývá označována forma duchovnosti, v níž hlavní roli hrají psychedelika.⁴³ Jelikož psychedelika nepoškozují paměťové funkce, jsou lidé schopni svůj zážitek detailně reflektovat. McKenna předpokládá, že „existuje metafyzická pravda, kterou lze dosáhnout skrze halucinogeny,⁴⁴ a dále tvrdí, že lidé požívali psilocybinové houby již v dávné minulosti a vyvolaný extatický zážitek vedl k duchovnímu sebeuvědomění, což mohlo odstartovat vznik samotné lidské kultury.⁴⁵ Toto přesvědčení ukazuje na hluboký rozkol uvnitř západní kultury. Na jedné straně jsou příznivci halucinogenů, ti jsou přesvědčeni, že tyto látky zostrují a prohlubují vnímání a dovolují tak člověku reagovat na jevy normálně našim smyslům skryté ať už hmotné nebo duchovní. Tito lidé se domnívají, že jsou schopni skrze psych.l. přesáhnout sebe sama a získat vědění jim do té doby neznámé, napojit se na duchovní svět (někdy nazývaný matrix), kde jsou všechny tyto neobvyklé vědomosti obsažené. Na druhé straně je hlavní společenský proud, založený na materialisticko-vědeckém přesvědčení, který popírá existenci takovýchto duchovních „dimenzí“ a považuje naše vědomí sídlící v mozku za neschopné se dostat někam „jinam“, vše co halucinogeny způsobují je, že náhodně zkombinují obsahy vědomí neobvyklým způsobem, „v nejlepším případě lze zažít poetický zážitek, v nejhorším psychotickou reakci, v žádném případě ale nelze získat empirické vědomosti.“⁴⁶

Velké duchovní hledání západní civilizace, jehož důsledkem byl nakonec i vznik psychedelické spirituality, započalo již v 19.století. Romantismus byl fascinován minulostí

⁴³ Partridge, str. 370.

⁴⁴ Letcher, str.287.

⁴⁵ McKenna, Terence, *Návrat archaismu*, DharmaGaia; Maťa, Praha 1998.

⁴⁶ Letcher, 287.

vlastní kultury i Egyptem a dalšími starověkými civilizacemi orientu. Objev východních náboženství a první překlady jejich posvátných textů odhalily západní kultuře do té doby neznámá druhy spirituality. V této době se rovněž objevil zájem o vlastní nitro člověka a vznikla psychologie. Touha po neznámém a tajemném se paradoxně vynořila ve stejnou dobu, kdy v Evropě i Americe všeobecně vládly idealistické představy o lidských schopnostech ovládnout přírodu a bezezbytku porozumět fungování světa. Pozitivistické přesvědčení, vycházející z Comtova poselství víry v neomezené možnosti pokroku, řízeného racionalitou a vědou, mělo nesmírný vliv. Zdrojem poznání je jen to, co je přístupné našim smyslům, neexistuje mimo smyslové poznání a co není dáno smyslově, není racionálně poznatelné a tedy nemá smysl se tím zabývat. Po katastrofách dvou světových válek ztratilo mnoho lidí iluze o pokroku, který nám přinese lepší svět a začalo hledat nový „prostředek spásy“. Hledání se obrátilo z vnějšího světa k vnitřnímu, důležité se stalo vlastní Já. Pro „stále více lidí je autorita chápána jako to, co není umístěno v hierarchii duchovních (viz. apoštolská posloupnost) ani v instituci, dokonce ani v transcendentním Bohu, ale v jedinci samotném. Jestliže se chcete setkat s Božským, *vejděte do hloubi své duše.*“⁴⁷ Moderní, údajně racionalistická společnost, zatoužila po znovuzakouzení světa. Rostoucí vědecké poznání postupně odplavovalo víru v nadpřirozené bytosti, démony, duchy a víly, dokonce i představa Boha se zdála překonána, vždyť Bůh je mrtev, vládne člověk. Sekularizace a postupné opuštění náboženských představ jako pověr se zdálo nevyhnutelné a žádoucí. Ovšem zároveň s tím jsme také začali ztrácet smysl života, svět se začal jevit deterministický, vše je vysvětlitelné, ale jaký je pak smysl života? Lidé pociťují nevyslovitelnou ztrátu, touhu po romantismu, proto je také tak velký úspěch sci-fi a fantasy literatury a všech možných „nevysvětlitelných záhad“. Jsme snad jen malá kolečka ve velkém stroji všehomíra a naším jediným účelem je točit se, jak nám přikazují fyzikální síly? To je dost ubohá představa. Lidský duch touží po něčem větším než je on sám.

V 50. letech v USA to byla generace beatníků, která se začala zajímat o změněné stavy vědomí a byla silně ovlivněna Indickým náboženstvím a filosofií. S objevem LSD a dalších psych.l. se vynořili vizionáři jako Timothy Leary či Richard Alpert, kteří prohlašovali, že

⁴⁷ Partridge, str.359.

„lidstvo je na kraji nového věku rozšířeného myšlení a podníceného drogami.“⁴⁸ Mnoho mladých lidí jim uvěřilo, nebyli spokojeni s převládajícím světonázorem, cítili se v něm uvězněni, ten již nekorespondoval s jejich vnitřním prožíváním světa. Tato nová spiritualita dala vzniknout vlivné a rozsáhlé subkultuře hippies 60. a 70. let. Po krachu kalifornského „léta lásky“, se alternativní názory šíří nepozorovaně, ale můžeme je najít jak v spiritualitě hnutí New Age, tak v převážně hudební subkultuře punku, rave a techna let 80. a 90., dnes je to mimo alternativní spirituality především hudební styl psytrance, který nejen svými dekoracemi odkazuje na prožitky pod vlivem psych.l. Jestliže byly pro dřívější spirituální zkušenost ústřední názory buddhistické a hinduistické, současný proud je více eklektický a rozhodně se více obrací k pohanství a domorodému náb. a především k šamanismu, ale vliv má i esoterika, magie nebo kabala.⁴⁹ Zvýšená vnímavost k ekologickým problémům světa a rostoucí zájem o přírodu může vysvětlovat „současnou přitažlivost původních kultur, o nichž se lidé domnívají, že jsou ve větším souladu se Zemí.“ Inspirováni šamanskými technikami užívání psych.l., snaží se je mnozí neo-šamané napodobit a získat tak osobní zkušenost s duchovním světem přírody.

Za základní přednost psych.l. se považuje jejich schopnost vyvolat stavy změněného vědomí a zažít mystický zážitek okamžitě, narozdíl od meditace, jógy či různých jiných technik, které obvykle vyžadují dlouholetou přípravu. Toto může být jeden z důvodů, proč je v dnešní konzumní kultuře psychedelická spiritualita tolik přitažlivá.⁵⁰ Podle popisu osob, které opakovaně požily psych.l., je to nakonec naše vlastní mysl, přesvědčení a způsob interpretace, co určuje povahu zážitků změněného vědomí. Tedy ten, kdo očekává fantasmagorická zjevení d'áblů, je uvidí, kdo se obává šílenství nebo svých vnitřních pocitů, dostane co chtěl. Zrovna tak ten, kdo očekává mystické zážitky, jednotu s celým vesmírem a úžasně nové náhledy na skutečnost, lidské vztahy a sám sebe, pořádně se na to připraví a nebude psych.l. podceňovat, tak takových zážitků pravděpodobně dosáhne.

⁴⁸ Partridge, str.371.

⁴⁹ Partridge, str.377.

⁵⁰ Partridge, str.377.

7. Set a setting

Jak z již řečeného vyplývá, zajímají-li nás změněné stavy vědomí vyvolané psych.l. a hodnocené jako spirituální, musíme se zaměřit na vlivy, které je vyvolávají a které jsou mimo hranice pouhé chemie. To, co jsme nazvali vlivem osobnosti a prostředí na zážitek změněného vědomí, označil Timothy Leary pojmem set a setting. Set v sobě zahrnuje celou osobnost jedince, jeho mentální stav, momentální náladu a očekávání. Setting označuje vnější prostředí, denní dobu, počasí, výběr místa, zúčastněné osoby a jejich pocity jeden k druhému, rovněž převládající kulturní názor na realitu.⁵¹ Ukázalo se, že na výslednou zkušenost s psych.l. má velký vliv sociální podpora okolí, která může zážitek vědomě či nevědomě ovlivňovat. Stres, strach, nepřátelské či neznámé prostředí kde se necítíme bezpečně může vést k negativnímu zážitku. Naopak uvolněná nálada, zvědavost, vřelé, pohodlné a bezpečné prostředí pravděpodobně vyvolá příjemný zážitek.⁵² První pokusy s LSD a meskalinem probíhaly ve sterilním lékařském prostředí jež i za střízliva nepůsobí zrovna optimisticky, navíc byly intoxikované osoby často nuceny odpovídat na otázky jež měly sledovat jejich reakce. První pokusná intoxikace Stanislava Grofa měla za cíl zjistit účinky stroboskopického světla na mozek, podobné pokusy byly prováděny rovněž se zvukem. O LSD se rovněž zajímala CIA a armáda, jejich pokusy se snažili zjistit jakým způsobem reaguje na látku člověk, který neví že je intoxikován, kupříkladu když je vystaven intenzivnímu výslechu. Z těchto pokusů v „negativním“ prostředí muselo logicky vyplynout, že se jedná o látky způsobující dočasnou psychózu. Ovšem ani to nemusí být pravidlem jak dokazuje případ Grofa, který ve chvíli ozařování stroboskopem prožil mimotělní zážitek. Popisuje jak se ocitl v „kosmickém dramatu, viděl Velký třesk a vybuchující hvězdy a jeho vědomí se mohlo s kterýmkoliv z těchto kosmických jevů ztotožnit. Nazval tento prožitek „kosmickým

⁵¹ *Psychedelie: trilogie o halucinogenech*, Levné knihy Kma, Praha, 2000, str.11.

⁵² Rosegrant, J., „*The Impact of Set and Setting on Religious Experience in Nature*“ in *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 15, No. 4, 1976, str. 301–310.

vědomím“ a přirovnal ho k tomu, co četl v mystických a svatých textech. Říká, že díky této zkušenosti nabyl přesvědčení, že mystický prožitek je přirozenou lidskou schopností.⁵³

Jeden z nejčastějších způsobů používaných k ovlivnění změněného stavu vědomí je hudba. U Huičolů a Tarahumanů jsou to divoké peyotlové tance spojené s modlitbou, zpěvem a bubnováním, jejich smyslem je především vyjádřit díky bohům a poprosit je o zajištění bohaté sklizně kukuřice a o zdraví a blahobyt kmene.

Šaman při ayahuascových sezeních používá své písně *icaros* jako průvodce celým tripem, při zavřených očích vidíme velmi komplexní a realistické vize, celé příběhy, které je možné zpěvem usměrňovat. Jako doprovod slouží většinou chřestítka. Tyto písně získává šaman nejdříve při svém zasvěcení, a pak je postupně sbírá celý život, jsou darem duchů lesa, který získal při svých cestách změněným stavem vědomí.

Rovněž i Maztatékové při houbovém rituálu zpívají písně seslané jim ve vidinách. Pacient nejdříve drží půst, pak se společně se šamanem či léčitелеm modlí a následně oba pozřou houby. Písně jsou hodně ovlivněné křesťanstvím a často vzývají pannu Marii a různé svaté. Rovněž používají tabákového kouře, který má podle nich očistné účinky. Také ayahuasceros používají tabáku k očištění, kouří velké smotky zvané *mapachos* a následně foukají kouř pacientovy do dlaní, na hrud', na vrchol hlavy a na místa kde sídlí nemoc.

V Brazílské ayahuascové církvi Santo Daime se zpívají písně se silně křesťanským obsahem oslavujícím přicházející nebeské království, které se ve vizích zjevuje. Tyto písně jsou darem ducha ayahuascy, považovaným za ducha panny Marie, matky pralesa, a jsou shromažďovány do zpěvníků zvaných *hinario*, jsou považovány za osobní kroniku spirituálních cest svého majitele. Písně bývají zpívány hromadně všemi účastníky bohoslužeb.

Jelikož zvuk jsou ve své podstatě vibrace, považuji za vhodné na tomto místě připojit citát od známého amerického komika, muzikanta a sociálního kritika Billa Hickse, který nám osvětlí, jak moc důležitá je hudba pro pochopení psychedelického zážitku.

⁵³ Grof, Stanislav, *Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí*, Gemma89, Praha, 1993, str.21-22

Pozitivní zpráva o LSD:

„Today a young man on acid realized that all matter is merely energy condensed to a slow vibration, that we are all one consciousness experiencing itself subjectively, there is no such thing as death, life is only a dream, and we are the imagination of ourselves“

(Dnes si mladý muž na tripu uvědomil, že všechna hmota je pouze energie zkondenzovaná do pomalých vibrací, že jsme všichni jedno vědomí, které zažívá samo sebe subjektivně, není zde žádná taková věc jako smrt, život je jen sen, a my jsme svou vlastní představou.)

8. Historie psychotropních látek

Dnes se obecně předpokládá, že již kultury lovců-sběračů znali psych.l. a užívali je k nějakému druhu iniciace. Existují teorie, které tvrdí, že prožitky změněného vědomí stály na počátku veškerého náboženství a byly zdrojem skutečně zjeveného poznání.⁵⁴ Šamani minulosti i současnosti používají psych.l. jako jeden z prostředků navození stavu vědomí, který umožňuje komunikaci s „horními a dolními světy duchů.“⁵⁵ Máme důkazy o užívání psych.l. k náboženským účelům mezi původními kulturami celého světa⁵⁶, ale zdá se, že Evropa a Blízký východ tvoří výjimku a v historické době zde lidé žádné takové látky až donedávna neznali a neužívali. Je samozřejmě možné, že se nám o těchto znalostech nedochovali žádné důkazy. Andy Letcher uvádí tři podmínky, které musí být splněny, aby bylo v kterékoliv kultuře akceptováno záměrné užívání psych.l. 1) psychotropní rostlina či houba musí být dostupná a to v dostatečném množství na uspokojení poptávky, 2) společnost musí vědět, že požití dané látky způsobuje změny vědomí, 3) tyto změny vědomí musí být chápány v celkovém kulturním kontextu a musí být psychologicky a sociálně začlenitelné. Jinak řečeno pro opakované užití musí převážít pozitivní účinky nad negativními.⁵⁷

Položme si tedy otázku, jaké přírodní zdroje psych.l. najdeme v Evropě? Pomineme-li rostliny, které sice obsahují psych.l., ale k jejich získání je třeba chemická extrakce, zjistíme, že jedinými skutečnými halucinogeny jsou druhy hub obsahující psilocybin (nejznámější je Lysohlávka kopinatá) a houba paličkovice nachová, jinak řečeno námel, obsahující látky podobné LSD. Již od starověku byly známy drogy s omamnými účinky jako opium (šťáva z makovic), konopí, blín, rulík, mandragora atp., které sice mohou vyvolat vidiny, ale jsou zároveň velmi toxické pro organismus a je snadné podat místo halucinogenní dávky dávku

⁵⁴ Escoto, str.7, Letcher, str. 36-60, rozebírá různé teorie o původním houbovém náboženství a dochází k závěru že jsou buď od základu mylné, nebo založené na neověřitelných tvrzeních, a nebo se týkají pouze omezené oblasti.

⁵⁵ viz. Eliade, Šamanismus a nejstarší techniky extáze, Eliade považuje užívání drog za úpadek původní praxe založené na dosažení změněných stavů vědomí nedrogovými prostředky, jako je půst, bubnování, hyperventilace apod. Opačný názor zastává McKenna, Návrat archaismu, Podle něj je šamanská kultura užívající psych.l. autentická a živá, úpadek tradice nastává až s ritualizací a institucionalizací role šamana, jeho původní role je v artikulaci a interpretaci prožitku pro účely celého společenství.

⁵⁶ viz. Schultes.

⁵⁷ Letcher, str.39.

smrtnou, proto je nelze považovat za pravá psychedelika. Žádné přímé zprávy popisující účinky natož užívání halucinogenů nemáme. Nejčastěji se spekuluje o tom, že účastníci Eleusínských mystérií požívali v posvátném nápoji *kykeon* psych.l. Onou účinnou substancí bylo údajně obilí nakažené námelem a namáčené ve vodě s dalšími bylinami.⁵⁸ Soudobí spisovatelé mluví o této zkušenosti obezřetně a s posvátnou úctou, ovšem neznáme žádné detaily rituálu, protože prozrazení toho, co se dělo uvnitř chrámu, se trestalo smrtí. V období úpadku římské říše existovalo mnoho různých náboženských kultů včetně mystických. Je možné že v některém z nich užívali k vyvolání náboženské extáze psych.l.? Pokud tomuto tak bylo, nemáme o tom žádné zprávy, je ovšem možné že postupný rozmach křesťanství, který vedl až k jeho naprosté hegemonii a ke konci 4.st k zakázání pohanských kultů, rovněž zcenzuroval veškeré informace o extázi dosahované drogami. Můžeme se jen domnívat, že náboženství zjevené pravdy, jediného Boha a pevné mocenské hierarchie nestrpělo vedle sebe žádnou konkurenci. „Zjevení“ dosažené skrze drogu je nezávislé na dogmatech, anarchistické, je vzpourou proti Bohu, jakýmsi pokusem neprávem se dostat do jeho blízkosti. Rovněž politický boj v římské říši a spory uvnitř samotné církve mohli vést k tvrdému potlačování jakékoliv opozice, která by zpochybňovala jediné pravé náboženství.

Dalšími potencionálními uživateli psych.l. mohli být druidové a středověké čarodějnice. Bohužel druidové byli ngramotní a jediné zprávy o nich pocházejí od římských a řeckých autorů a ti nepíší zhola nic o užívání hub. Existence čarodějnic je opředena mnoha mýty, „podle soudobých zpráv a zaznamenaných doznání, obvinění často připouštěli, že používali pekelné masti, kterými se natírali, než se vydali na sabat.“ Složení těchto mastí se ve 20.století stalo cílem mnoha spekulací, populární se stalo tvrzení, že masti obsahovali rulík, blín a mandragoru, a tyto drogy způsobovaly pocity létání, mezi příznivci psychedelické kultury se nicméně hovořilo i o obsahu psilocybinových hub. Ovšem neexistuje jediná ověřitelná zpráva jež by to potvrzovala.⁵⁹

⁵⁸ Wasson, G.; Hoffmann; Ruck, C., *The Road to Eleusis: Unveiling the Secret of the Mysteries*, North Atlantic Books, 2008.

⁵⁹ Letcher, str.56-59.

Jedli se tedy v Evropě psilocybinové houby před příchodem „psychedelické revoluce“ 60.let? Letcher uvádí veškeré známé historické záznamy⁶⁰, které by mohly být popisem intoxikace houbami. A dochází k závěru, že lidé sice houby jedli, ale nedokázali mezi sebou rozlišovat jednotlivé druhy, intoxikace psilocybinem tak byla s největší pravděpodobností otázkou náhody. Důvodem bylo to, že středověk převzal většinu svých znalostí rostlinné říše z antiky. Teprve v 15.století začal tzv.věk herbářů, ale až do 16.st. se běžně používala Dioscoridova encyklopedie rostlinných léků De Materia Medica z počátku letopočtu.⁶¹ Tato kniha rozděluje houby prostě na jedovaté a jedlé. Ovšem co se týče hub, starověcí autoři se nedokázali shodnout, co vlastně houby jsou, jak se rozmnožují ani jak určit jedlé a jedovaté druhy. Pokud tedy skutečně došlo k intoxikaci, byla interpretována jako otrava. V 18.století rozeznával R. Pickering dva druhy otravy houbami, jeden způsobuje silné zvracení, průjem, horečku, druhý zřetelně postihuje nervový systém, dostávají se křeče a nekontrolovatelný smích. Doktoři podávají jako protilek zpravidla dávidla.⁶² Teprve v 19.století bylo zjištěno, že houby se rozmnožují sporama a botanici začali rozlišovat jednotlivé druhy, což postupně vedlo i k rozpoznání psychotropní lysohlávky. Jeden doktor popisuje muže, který snědl houbovou smaženici, pak se mu ale udělalo šero před očima, pociťoval lehkost a točila se mu hlava. Když vylezl na ulici zapomněl kdo je a kde se nachází, když se nakonec dostal k doktorovi vrávoral jako opilec, pociťoval velkou úzkost a mluvil jen váhavě.⁶³ Protože ale neexistovaly žádné znalosti, které by vyvolané zážitky dokázaly nějak příznivě vysvětlit, domnívaly se samotné oběti, že byly otráveny a podobné zkušenosti pravděpodobně nechtěli znovu prožít. Můžeme tedy skoro s jistotou říci, že první úmyslné požití hub za účelem navození změněného stavu vědomí přinesla až psychedelická revoluce.

S jistotou můžeme říci, že Evropané se poprvé seznámili užíváním rostlin pro jejich halucinogenní účinky až v Novém světě. S narůstajícími zámořskými koloniemi postupně docházeli k uvědomění, že rozličné rostlinné látky silně ovlivňující psychiku jsou užívány k náboženským, rituálním a léčebným účelům. Jejich účinky však vždy interpretovali jako

⁶⁰ Letcher, str. 62-80.

⁶¹ Schultes, str.16.

⁶² Letcher, str. 63.

⁶³ Letcher, str.66.

působení ďábla a snažili se je vymítit. Mezi Aztéky bylo rozšířené užívání peyotlu, lysohlávek i dalších rostlin, především ve spojení s oslavami některých božstev (především připadá v úvahu bůh Xochipilli, květinový princ, bůh květin, tance, hudby a umění, na jehož soše se našla vyobrazení odpovídající různým psychotropním rostlinám). První španělští kronikáři byli těmito zvyky natolik šokováni a fascinováni, že o nich podali podrobné zprávy. Houby byly užívány hromadně při různých slavnostech převážně vyšší společenskou třídou. Diego Durán popisuje korunovaci krále, při které šlechtici pojedli houby a pak se vydali tancovat. Jelikož jsou houby hořké, požívali se s medem nebo čokoládou. Asi nejpodrobnější popis podal františkán Bernardo Sahagún, který byl k cizí kultuře velmi tolerantní, píše, že po vyčerpávajícím tanci, měli účastníci vidiny, v nichž se mohl zjevit jejich osud nebo to jak zemřou, pak upadli do apatie, později se sesedli do kruhu a povídali si o významu svých vidin, což je oblíbená scéna současných milovníků hub. Zde je třeba dodat, že mluvit o vlastní psychedelické zkušenosti není mezi indiány pravidlem, kupříkladu dnešní uživatelé peyotlu v Severní Americe, odmítají komukoliv sdělovat své mystické zkušenosti, považují je za velmi intimní a říkají, že peyotl učí každého individuálně.⁶⁴ V aztécké kultuře se houby užívali jak pro zábavu, tak při náboženských událostech a dokonce i u příležitosti diplomatických jednání za účelem vidění výsledků budoucích válek a aliancí.⁶⁵ Dále píše že „Čičimekové používaly peyotl jako potravu, která je udrží při síle a dodá jim odvalu jít do boje či odolat hladu a žízní, říkají, že je ochraňuje před vším nebezpečím.“⁶⁶ Jiný kronikář zaznamenal rituál při kterém ženy i muži tančili v kruhu za zvuků rytmické hudby a zpěvu a přitom popíjeli šťávu z peyotlu a to od večera až do rána druhého dne.⁶⁷ Křesťané pokládali podivné stavy do kterých domorodci upadali za ďábelské šílenství. Všechny rituály ať už léčebné či náboženské považovali za pohanské pověry nebo styk se zlými duchy. A jelikož samotné houby byly nazývány *teonanacatl*, neboli maso bohů, bylo jejich užívání považováno za modlářství a rouhačskou nápodobu svatého přijímání. Užívání peyotlu (nazýván Ďáblův kořen) i hub bylo brzy zakázáno a jakékoliv překročení zákazu tvrdě potíráno inkvizicí, zajímavé je, že

⁶⁴ Morgan, George, *Recollections of the peyote road*, in.: Grinspoon; Bakalar, *Psychedelic reflections*, Human sciences press, New York, 1983, str.95.

⁶⁵ Letcher, str.88.

⁶⁶ Schultes, str.132.

⁶⁷ Schultes, str. 134.

k tomuto zákazu došlo až mnoho let po samotném dobytí říše Aztéků. Ještě ke konci 18.století se snaží misionáři zjistit upřímnost nových konvertitů otázkami na to, zda náhodou nepožili peyotl. Vyznavači psych.l. se však stáhli do hor a zde přežili až do dnešních dnů. Evropané přes svůj nepochybný technický pokrok dokázali jen stěží ocenit bohaté přírodní znalosti indiánů (kupříkladu král Montezuma I. nechal postavit pravděpodobně první botanickou zahradu na světě), i když je pravdou, že mnozí oceňovali jejich lékařské schopnosti, mnich Motolinia píše, jak byli indiánští lékaři zběhlí ve znalostech bylin a byli schopni vyléčit i ty ze Španělů trpící chronickými nemocemi. Rovněž byla obecně uznána převaha jejich válečných chirurgů, kterých využíval i Cortéz pro své vojsko.⁶⁸

Podobná situace se opakovala po dobytí říše Inků. Zde se užíval kaktus San Pedro (koloniální jméno, odkazuje na svatého Petra, strážce nebeské brány), v původním jazyce huachuma, byl považován za strážce čtyř větrů, čtyř světových stran, kaktus může mít různý počet žeber, za nejmocnější jsou považovány ty se čtyřmi žebry. Umožňoval kontakt s duchy zvířat a bytostmi jež ovládají nadpřirozené síly. Indiánům se ve vizích zjevují hlavně jaguáři a hadi, rovněž jim umožňuje cestovat na velké vzdálenosti a vidět co se tam děje. Jak dokládají četné archeologické nálezy, je Andská kultura spjata s tímto kaktusem minimálně po 3000 let.⁶⁹ Misionáři označili indiánské vize za lži a pověry a stav opojení za ztrátu rozumu, ale jelikož kaktus roste vysoko v horách nebylo jednoduché jeho užívání zastavit. Kaktus je dnes používán v místním léčení, jež je směsicí pohanství a křesťanství.

Důvody zákazu psych.l. mohly být různé, na jedné straně bezpochyby náboženské a mocenské. Španělé s oblibou užívali křesťanství jako nástroj k podrobení místních obyvatel, rozbití silné vazby indiánů na halucinogeny se pravděpodobně jevilo jako ideální způsob potlačení jakéhokoliv odporu. Dalším důvodem byl strach z neznáma, z toho, že indiáni jsou snad skutečně schopni rozmlouvat s duchy a vidět budoucnost či propadnout šílenému amoku a pozabíjet Evropany. A nakonec hrál svou roli bezpochyby rasismus, představa, že indiáni snad ani nejsou lidé nebo když už tak necivilizovaní, primitivní barbaři. Zajímavé je, že látka

⁶⁸ URL: <http://www.mexicolore.co.uk/index.php?one=azt&two=hea>, 20.6.2012.

⁶⁹ Schultes, str.154.

jako tabák, která je nepoměrně více toxická pro organismus než peyotl či houby, se velmi brzy rozšířila nejen po Evropě, ale po celém světě.

Změnu přístupu k psych.l. přineslo osvícenství a racionalismus, účinky již nejsou považovány za ďábelské, ale za projev otravy organismu. Rozvoj botaniky a chemie v 18. a 19.století vedl k tomu, že dnes známe stovky tisíc rostlinných druh a mezi nimi i hodně druhů obsahujících psychotropní látky. Mnohé z nich se již podařilo uměle syntetizovat v laboratoři, mezi prvními byl meskalin, alkaloid obsažený v peyotlu i San Pedro, byl izolován a identifikován jako účinná látka při autoexperimentu v roce 1897 dr. Heffterem a uměle syntetizován 1919. První moderní klasifikaci drog navrhl v roce 1924 farmakolog Louis Lewin. V Díle Phantastica píše o látkách schopných pozměnit fungování mozku, používaných k vyvolání příjemných pocitů vzrušení či klidu mysli.⁷⁰ Ale skutečný vědecký zájem o psych.l. a jejich vliv na psychiku začal až v 50.letech společně s výzkumem LSD. Nadějný počátek vědeckého výzkumu psych.l. byl bohužel v důsledku masového zneužívání LSD od 70.let zastaven. V dnešní době již výzkum opět probíhá, ale je značně omezen.

Co je příčinou toho, že i přes enormní množství nových znalostí o působení psych.l. na organismus, jsme tyto látky zakázali? Diskuse o drogách je dnes ve společnosti často považována za tabu, případně je řazena někam po bok podivínským tématům jako UFO či parapsychologie. Takzvaná válka proti drogám začala ve Spojených státech, ale nikoliv za prezidenta Nixona, ale o dobrých 100let dříve. Ke konci 19.století zažívala Amerika mnoho změn, skončila občanská válka a oteře moci drží sociální reformátoři, kteří jdou za svým cílem až fanaticky. Rovněž přichází další vlna náboženského obrození charakteristickou především sociální aktivitou (vznikla kupříkladu Armáda spásy, objevuje se volání po prohibici) a mileniálním očekáváním. Vedle toho přichází ohromné množství přistěhovalců, především Číňané a Mexičani, rovněž černošská populace nedávno osvobozená od otroctví se začíná společensky projevat. Tento trend je trnem v oku většinové bílé populaci. Když přišel hospodářský útlum, stali se tito „druhořadí obyvatelé“ terčem útoku, jsou obviňováni ze zabírání pracovních míst a jejich kulturní zvyky jsou vystaveny pranýřování. Rasismus je

⁷⁰ Tora, G.; Thomas, B.; *Drogy snění*, Volvox Globator, Praha, 2008, str.12-13.

normou a tyto jiné etnické skupiny jsou považovány za méněcenné. Číňané měli ve zvyku kouřit opium, Mexičané marihuanu a černošská populace užívá kokain. Když začali „slušní“ lidé navštěvovat opiová doupata, zdvihla se vlna morálního pohoršení, které čerpalo energii především z náboženství. Keith Evans ve své knize *Válka bez konce* píše⁷¹, jak skrze demokratický proces, ve kterém politik ignorující vůli lidu může kdykoliv skončit, byla prosazena kriminalizace těchto látek. Nátlakové skupiny tvořili především církve. Takzvaná puritánská morálka velí bohabojnost, pracovitost a spořádaný život, z toho pak plyne štěstí v životě. Zahálet, pít alkohol a hledat štěstí v drogách, není jen nesprávné, pomýlení, ale dokonce hříšné a je třeba proti tomu ze všech sil bojovat. Představa, že jiná kultura by mohla mít jiné představy o životě naprosto nepřicházela v úvahu. Bez ohledu nato, že by věděli co je to opium či marihuana a co způsobují, spořádaný křesťan je považuje za amorální až ďábelské (opět!).

Když začal Timothy Leary prohlašovat, že LSD je „Nejsvětější svátost“⁷² co přinese lidem lásku a mír a spasí Ameriku, miliony mladých lidí mu bezmezně věřili. Ale reakce na sebe nenechala dlouho čekat, začala propaganda živená stejnou upnutou morálkou jako dříve a volala po zákazu této hrozné drogy, která dělá z lidí šílence a vede k sebevraždám a vraždám. Tato nová kultura pobuřovala starší generace nejen svým užíváním drog, ale také uvolněným přístupem k sexu, svým oblečením, dlouhými vlasy, způsobem mluvy i pacifistickým přesvědčením. Stavby změněného vědomí jsou považovány za patologické a volání po lásce a jednotě za příznak šílenství, mnoho lidí pokládá hippies za odpad společnosti. Není třeba zdůrazňovat, že tato reakce byla většinou iracionální bez jakýchkoliv vědeckých důkazů, nikdo z odpůrců LSD a dalších psych.l. je osobně nevyzkoušel a vědomosti o nich často pocházeli z bulvárních novin. Objevitel LSD Albert Hofmann píše ve své knize, že nikdy nepředpokládal, že látka s tak nevyzpytatelnými účinky by mohla být zneužita drogovou subkulturou jako snadno dostupná rekreační droga. Teprve mnohem později při experimentech s menšími dávkami si uvědomil významnou souvislost LSD a

⁷¹ Evans, Keith, *Válka bez konce*, Volvox Globator, Praha, 2003, str.13-32.

⁷² Stafford, str.13.

svých „zážitků spontánního vizionářství.“⁷³ (Hofmann měl evidentně na mysli stejné stavy vědomí, které Grof a Leary označili za mystické). V jednom rozhovoru pro britské noviny *The Independent* Hofmann prohlásil: „LSD není návykové ani toxické. Jeho nebezpečí spočívá ve velmi hluboké změně vědomí: může být krásná, může být děsivá. Přijali jsme alkohol a tabák, ale nepřijali jsme halucinogeny. Dalším krokem by mělo být, svěřit tuto látku do rukou psychiatrů.“⁷⁴

Můžeme tedy usoudit, že příčinou všech nejasností ohledně psych.l. je naše neznalost, chybějící systematický vědecký výzkum a nestranné zhodnocení účinků, rovněž nám schází dlouhodobá kulturní zkušenost. Vrátime-li se k tématu spirituality, musíme konstatovat, že náš popis světa nedokázal začlenit stavy změněného vědomí a přizpůsobit se tak změně skutečnosti. Celý problém byl interpretován schématem souboje dobra se zlem, který považuje za morální povinnost podporovat dobro a odporovat zlu. Psych.l. samy o sobě nejsou dobré nebo zlé, dokonce ani nebezpečné, vždy záleží na našem přístupu k nim, jak vidíme na příkladu kultur, které dovedly jejich užívání ocenit jako vysoce přínosné.

⁷³ Hofmann, Albert, *LSD - mé nezvedené dítě*, Profess, Praha, 1997, str.20.

⁷⁴ URL: <http://www.switzerland.isyours.com/e/guide/basel/lsd.html>, rozhovor se uskutečnil v roce 1993, 2.7.2012.

9. Domorodá spiritualita psychotropních látek

Co musíme učinit, aby se mohli psych.l. a stavy změněného vědomí stát přínosné i pro naši kulturu? Nejdříve prozkoumáme spiritualitu, jejíž kulturní tradice s psych.l. pracuje již mnoho staletí a poukážeme na způsoby, kterými jsou tyto látky využívány. Pak se zaměřím na techniky a metody objevené západní civilizací.

Ať už se jedná o užívání peyotlu, psilocybinových hub, ayahuascy nebo LSD, vždy je důležitý respekt a úcta. Pokud chápeme psych.l. jako entheogeny, je tento respekt identický s respektem prokazovaným božstvům. Pokud chápeme psych.l. jako psychedelika, jedná se především o respekt sám k sobě, k vlastnímu vědomí, k vlastnímu duchu. Pokud si nebudeme vážit sami sebe, bude naše jednání vždy destruktivní a psych.l. látky tento postoj jen posílí.

9.1 Peyotl

Následující informace čerpám z osobních zkušeností G.Morgana, který žil dlouho mezi indiány kmene Siouxů.⁷⁵ Americká domorodá církev (Native American Church, nebo také Peyotlismus, oficiální denominace v USA, má zákonem povoleno užívání peyotlu pro nábož. účely) je bezpochyby tradiční indiánské náboženství, obsahuje však některé křesťanské prvky, je uznáváno desatero a často je odřikáván otčenáš, rovněž je v průběhu obřadů věnováno místo modlitbám k Bohu a Ježíši. Rovněž se o peyotlu hovoří jako osvátosti a prostředníku mezi lidmi a Bohem-Ježíšem. Peyotl je považován za posvátnou medicínu a indiáni k ní chovají velký respekt, není dovoleno pronést o kaktusu jediné špatné slovo, jelikož by se mohl dotyčnému i celému společenství pomstít. Obřady jsou kolektivní a konají se v noci v obřadním týpí kolem ohně. Ústřední roli v rituálu mají peyotlové písně, které zpívají všichni účastníci, rovněž má každý vlastní chřestítko. O vlastním náboženství se hovoří nejčastěji jako o „peyotlové cestě“, vrchní obřadník se nazývá „průvodce“ (roadmen).

⁷⁵ Morgan, str. 91-99.

Poznamenejme, že rovněž zážitky na LSD bývají nazývány trip, neboli cesta, výlet. Ten kdo pozdě psych.l. se již vydal na cestu a nemůže z ní uniknout jinak, než ji projít až do konce. Jaká ta cesta bude záleží především na samotném uživateli. Je to jeho mysl, kam se vydává na cestu. I indiáni si uvědomují, že když ve svých vizích putují dalekými světy, jejich těla zůstávají na místě, je to tedy duch, který putuje. Je to šamanův duch, který komunikuje v duchovní říši s duchy zvířat, země, hor nebo s duchy zemřelých a získává od nich poznání. Povaha tohoto poznání záleží především na záměru, s kterým do duchovní dimenze vstupuje, ať už je jakýkoliv.

Existují dvě verze peyotlového obřadu, jedna více křesťanská a druhá více tradiční. V té první je na oltáři vedle koše s peyotlem položena Bible z které se občas předčítá, v té druhé se kouří modlitební cigareta, náhrada dýmky míru. Pojídání peyotlu v „křesťanské verzi“ určuje obřadník, považovaný za kněze, v tradiční verzi putuje koš s peyotlem dokola týpí a každý si může nabrat sám. Své náboženství přirovnávají ke škole, čím dál na peyotlové cestě dojdeme, tím víc se naučíme, zpočátku to možná bude bolet, ale později to bude snadno. Vedle respektu se zdůrazňuje pokora a uměřenost. Požití peyotlu může vyvolat stavy, kdy máme pocit, že opouštíme tělo a umíráme, na druhou stranu přináší i stavy nesmírné radosti a mystického poznání. Jelikož celý rituál trvá mnoho hodin a zážitek může být vyčerpávající, bývá zvykem ke konci sezení vtipkovat, obvyklé jsou různé jazykové hříčky, které ale nikdy nejsou nesmyslné či agresivní, indiáni se chovají velmi uměřeně. Vypráví se také příběhy. Zde je příběh o opici a vlaku: „Byl jeden strojuvůdce a ten měl opici, která sledovala každý jeho pohyb, když řídil vlak. Jednou strojuvůdce zastavil vlak ve stanici a šel si pro šálek kávy. Opice mezitím převzala řízení, měla z toho velkou srandu a moc si zážitek z jízdy užívala, ale pak přišla zatáčka a vlak vykolejil, opice vyskočila z okna, ale ve vlaku se zabilo mnoho lidí. Indiáni říkají „žádné opičárny“ (no monkey business) u posvátného ohně, když nedáváš pozor a přehlédneš zatáčku na peyotlové cestě, špatně skončíš.“⁷⁶ Lehkovýšný přístup ke změněným stavům vědomí může vyústit v tragédii.

⁷⁶ Morgan, str.96.

9.2 Ayahuasca

Ayahuasca⁷⁷ je velmi zajímavou psych.l. Jedná se o nápoj jehož hlavní složkou je liána *Banisteriopsis caapi* nazývaná ayahuasca, jako další přísada jsou často užívány listy *Psychotria viridis*, které zesilují vize. Konkrétní složení se liší podle oblasti a podle záměru šamana, jež nápoj připravuje. Samotná liána obsahuje alkaloid *harmalin*⁷⁸, který působí nejen jako halucinogen, ale také jako inhibitor některých tělních enzymů a umožňuje tak vstřebání DMT obsaženého v *Psychotria viridis*. Mnozí vědci se podívovali, jak je možné, že primitivní domorodci bez znalostí moderní biochemie mohli objevit takovouto funkční kombinaci rostlin, odpovědí jim bylo tvrzení, že všechny vědomosti o přípravě nápoje byly získány skrze ducha rostliny. Příprava ayahuascy vyžaduje velkou trpělivost a soustředění, rostliny se vaří ve vodě až 24 hodin, dokud není nápoj velmi hustý. V průběhu přípravy je zakázáno o ayahuasce mluvit a v blízkosti by se neměli vyskytovat žádné cizí osoby. Před samotným požíváním je do kalíšků s nápojem foukán tabákový kouř a jsou pronášeny prosby, které mají umocnit jeho sílu a přivolat ducha rostliny. Požití nápoje obvykle vyvolává žaludeční nevolnost, závrať, zvracení a silné pocení, druhý den je častý silný průjem.⁷⁹ Tyto účinky jsou nazývány *purga*, neboli očista a jsou interpretovány jako léčebné. Často jsou vyprávěny drastické historiky o lidech, kteří zneužili halucinogéních drog, jako je ayahuasca. Jejich účelem je zdůraznit nebezpečí hrozící všem, kdo nejsou zasvěceni do jejich užívání a přípravy. Domorodí znalci na tento fakt neustále upozorňují.⁸⁰

Před samotným požíváním ayahuascy se celý den nejí nebo jen velmi málo. Šaman často předepisuje dietu skládající se pouze z rýže a kuřete bez soli či jiného koření, někdy se dieta skládá pouze ze smažených banánů.⁸¹ Ivan Velíšek píše ve svém deníku z ayahuascových sezení, že zážitek ho donutil revidovat své představy možného a nemožného

⁷⁷ Je dost dobře možné, že je název odvozen od slova *huaca*, které v inckém jazyce kečua znamená posvátný objekt, v předkoloniální době to byla často posvátná návrší na vrcholech kopců, považována za sídla bohů nebo duchů.

⁷⁸ Říká se, že ayahuasca umožňuje předpovídat budoucnost či komunikovat telepaticky s dalšími účastníky sezení, proto byla také účinná látka liány nejdříve nazvána telepatin.

⁷⁹ Schultes, str.123.

⁸⁰ Vitebsky, Piers, *Svět Šamanů, magie, tradice, součastnost*, Knižní klub, Praha, 1996, str.68.

⁸¹ Velíšek, Ivan, *Cesta s ayahuascou*, Volvox Globator, Praha 2008, str.59.

a považuje ayahuascu za cestu k znovuoobjevení své identity.⁸² Popisuje prožitky synchronicity, kdy vize a myšlenky v jeho hlavě odpovídaly vnějšímu dění, třeba slova písně, kterou právě zpíval, měla svou reakci ve vnějším světě, když se přihnala bouřka, kdykoliv řekl slovo blesk, zahřmělo se a blesk skutečně uhořel.

Ayahuasca je považována za léčitele a inteligentní bytost se silným duchem. Vegetalisté, šamani specializující se na práci s rostlinami, věří, že od rostliny získávají veškeré své vědomosti a také své léčivé písně, zvané icaros. Rovněž malíři a hudebníci mohou od rostlin získat své schopnosti a dovednosti.⁸³ Ve vizích se často objevuje množství hadů a člověk může mít pocit, že celé jeho tělo je těmito hady omotáno. „Téměř každý šaman v Amazonii vypráví o La Madre Serpiente, Matce hadovi, obřím, takřka zkamenělém plazu, který žije hluboko v pralese, říká se, že je to duše ayahuascy.“⁸⁴ Postavu velkého hada můžeme nalézt na mnohých kresbách Pabla Amaringa, světoznámého malíře ayahuascových vizí. Uživatelé často hovoří o vlnách energie a mocných vibracích, které procházejí jejich tělem jakoby to byli hadi.⁸⁵ Těchto vln přichází během zážitku několik a vždy dokáží změnit celkový proud prožívání.

Domorodé používání ayahuascy je velmi pragmatické. Primárně se užívá k léčení fyzických i duševních nemocí (jelikož tyto jsou považovány za dvě strany jedné mince). Někdy je léčba založena na šamanově interpretaci vidin pacienta (jakási psychoanalýza), který pod vlivem drog zkoumá své myšlenky i city a dokáže kriticky zhodnotit dosavadní průběh svého života. V dnešní době jsou obyvatelé Amazonského pralesa spíše než nemocemi ohroženi bujícím ropným průmyslem. Šaman ve svých vizích komunikuje s duchy přírody a radí se s nimi, jak nejlépe proti tomuto nebezpečí bojovat. Tvrdí, že těžba ropy narušuje rovnováhu přírody a ta podle toho reaguje, duch pralesa je velmi naštvaný. Exploze Ekvádorské sopky Tungurahua byla předpovědaných šamany, byla to reakce na hlubinné exploze prováděné v okolí za účelem těžby.⁸⁶

⁸² Velíšek, str.23.

⁸³ Vitebsky, str.68.

⁸⁴ Kuchař, Jiří, *Ayahuasca aneb tanec s bohy*, Eminent, Praha, 1998, str. 172.

⁸⁵ Kuchař, str.74.

⁸⁶ Jeffers, Dean, *Shamans of the Amazon*, 2002, www.shamansoftheamazon.com, 5.5.2012, jedná se o film

10. Závěr

Jaký je tedy závěr této práce, co z ní vyplývá? Ukázali jsme si, že spiritualita není žádná neměnná veličina, ale prochází dějinným vývojem. Nyní na počátku nového tisíciletí se nacházíme na rozcestí. V západní kultuře, která dnes dominuje celému světu, ještě stále převládá přesvědčení o nadvládě hmoty nad duchem, člověka nad přírodou a silnějšího nad slabším. Usilovně ignorujeme nejrůznější signály, jež nám naznačují, že je třeba změnit náš postoj, jinak dojde ke katastrofě, ať už v podobě ekologické nebo válečné nebo úplně jiné. Existuje tu však nový nadějný proud myšlení, který usiluje znovu nastolit rovnováhu mezi lidmi a přírodou i mezi lidmi navzájem. Již nikoliv vlada jednoho nad druhým, člověk není pán tvorstva, ale jen jedna ze stvořených bytostí mezi mnoha svými bratry.

Tato nová spiritualita používá mnohé prostředky a jedním z nich jsou i psychotropní látky. Psychotropní látky nejsou nebezpečné samy o sobě, nebezpečný může být jen způsob, kterým je používáme. Pokud je budeme používat moudře a s rozvahou, mohou nám být cennými pomocníky. Můžeme jejich prostřednictvím komunikovat s dlouho pozapomenutým světem duchů a naučit se mnohé nové věci. Pokud však budeme dále pokračovat ve svém arogantním majetnickém postupu, pokud je budeme využívat jen ke svému pobavení a budeme se snažit skrze ně zapomenout na naše skutečné úkoly ve světě, pak jsme předem odsouzeni k tvrdému pádu.

Bibliografie:

- Ball, Martin, W., *Duše šalvěje, dybbuk*, Praha, 2009
- Blewett D.B. Chwelos N., *Handbook for the therapeutic use of LSD: individual and group procedures*, 1959
- Evans, Keith, *Válka bez konce*, Volvox Globator, Praha, 2003.
- Grof, Stanislav, *Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí*, Gemma89, Praha, 1993.
- Hartl, Pavel; Hartlová, Helena, *Psychologický slovník*, Portál, Praha, 2000
- Hofmann, Albert, *LSD - mé nezvedené dítě*, Profess, Praha, 1997.
- Kuchař, Jiří, *Ayahuasca aneb tanec s bohy*, Eminent, Praha, 1998.
- McKenna, Terence, *Návrat archaismu*, DharmaGaia; Mat'a, Praha 1998
- Miovský, Michal, *LSD a jiné halucinogeny*, ALBERT, Boskovice, 1996
- Morgan, George, *Recollections of the peyote road*, in.:Grinspoon; Bakalar, *Psychedelic reflections*, Human sciences press, New York, 1983.
- Kalina, Kamil a kol., *Drogy a drogové závislosti: Mezioborový přístup*, Úřad vlády České republiky, 2003.
- Kalina K. a kol., *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*, o.s. Filia Nova pro Radu vlády ČR - Meziresortní protidrogovou komisi, 2001
- Letcher, Andy, *Magické houbičky*, Volvox Globator, Praha 2008
- *Psychedelie: trilogie o halucinogenech*, Levné knihy Kma, Praha, 2000
- Partridge, Christopher, *Encyklopedie nových náboženství*, Knižní klub, Praha, 2006
- Rosegrant, J., „*The Impact of Set and Setting on Religious Experience in Nature*” in *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 15, No. 4, 1976
- Raban, M., *Duchovní smysl člověka dnes*, Vyšehrad, Praha, 2008
- Říčan, Pavel, *Psychologie náboženství a spirituality*, Portál, Praha, 2007
- Sheldrake, Philip, *A brief history of spirituality*, Blackwell Publishing, 2007
- Sheldrake, Philip, *Spiritualita a historie*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2003
- Schultes, Hofmann, *Rostliny bohů: Jejich posvátná, léčebná a halucinogenní moc*, Volvox Globator, Mat'a, Praha, 1996,
- Stafford, Peter, *Encyklopedie psychedelických látek*, Volvox Globator, Praha, 1997
- Tora, G.; Thomas, B.; *Drogy snění*, Volvox Globator, Praha, 2008
- *Všeobecná encyklopedie Diderot*, 1.vyd., Diderot, Praha, 1999
- Velíšek, Ivan, *Cesta s ayahuascou*, Volvox Globator, Praha 2008

- Vitebsky, Piers, *Svět Šamanů, magie, tradice, součastnost*, Knížní klub, Praha, 1996 -
- Wasson, G.; Hoffmann; Ruck, C., *The Road to Eleusis: Unveiling the Secret of the Mysteries*, North Atlantic Books, 2008.

Webové adresy:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Entheogen>

<http://www.switzerland.isyours.com/e/guide/basel/lsd.html>

http://www.dingir.cz/spiritualita_jako_touha_po_prozitku.shtml, Dingir 3/2010.

http://www3.imperial.ac.uk/newsandeventspggrp/imperialcollege/newssummary/news_24-1-2012-10-39-58

<http://psych.lf1.cuni.cz/bp/3.1.htm>, 20.6..2012

http://www.mzcr.cz/dokumenty/zakon-c-sb_1965_1051_3.html, 10.5.2012.

http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=fa/rm_akon, 10.5. 2012

Filmografie:

Jeffers, Dean, Shamans of the Amazon, 2002, www.shamansoftheamazon.com

Wells, Pamela C., National Geographic Explorer: Season 24, Episode 5, *Inside LSD* (3

Nov. 2009)

Summary

The thesis focuses on the evolution of spirituality in western culture especially with respect to the origin of so called „psychedelic spirituality“. This kind of spirituality uses psychotropic substances with the aim to reach altered states of consciousness, which are understood as a gate to the profound comprehension of reality.

The opening chapter deals with the psychotropic substances, their chemical, somatic and psychological aspects and problems that appear when we are struggle to understand their full potential. Also we discuss various names given to these substances. The folowing chapter is trying to describe all the meanings of the term spirituality and then create our own concept. It describes how the term spirituality first appeared in Christianity where it signified the

influence of the Holy Spirit and its later development so that now the meaning is much broader and it is used also for non religious phenomena.

The central focus revolves around the problems of using such psychotropic substances in native and western cultures. It describes the first encounter of Europeans and Native Americans and the uneven match that broke out among these unknown methods of reaching extended consciousness, emphasizing the contrast between their attitudes.

The work concludes with chapters discussing the importance of „set and setting“ and things that our western culture could learn from the natives, especially the respect to the spiritual dimension of our lives. And finally the importance of suitable methods of using psychotropic substances for personal growth

The thesis draws mainly from extensive sources of literature dealing with psychotropic substances and also from scholarly literature.